

INTERNATIONELLA
HANDELSHÖGSKOLAN
HÖGSKOLAN I JÖNKÖPING

Kan aktieägaravtal som saknar aktiebolagsrättslig relevans leda till obligationsrättslig bundenhet och skadeståndsskyldighet?

De lege lata och de lege ferenda

Masteruppsats i affärsjuridik [Associationsrätt]

Författare: Oscar Samuelsson, 900406
Pontus Svensson, 890131

Handledare: Jan Andersson

Framlägningsdatum 2015-05-11

Jönköping maj 2015

Förord

Ett förord till en framställning av denna omfattning förefaller överflödigt, men vi skulle ändå vilja framföra några tacksamhetens ord samt redogöra för ansvarsfördelningen mellan oss. Vårt varmaste tack går till studiekamrater och vår handledare Jan Andersson för värdefulla synpunkter under uppsatsens författande.

Vad gäller ansvarsfördelningen vill vi framhålla att uppsatsens alla delar har författats gemensamt. Detta beslut är fattat för att undvika diskrepans i språkbruk och för att säkerställa att en röd tråd upprätthålls genom hela uppsatsen. Respektive författare har däremot huvudansvar för de olika delarna enligt följande. Oscar Samuelsson ansvarar för kapitel 2, kapitel 4, avsnitt 5.1, avsnitt 5.3.1 och avsnitt 5.3.3. Pontus Svensson ansvarar för kapitel 3, avsnitt 5.2, avsnitt 5.3.2 och avsnitt 5.3.4. Övriga delar av uppsatsen ansvarar vi för gemensamt.

Oscar Samuelsson

Pontus Svensson

Jönköping, maj 2015

Masteruppsats i affärsjuridik [Associationsrätt]

Titel:	Kan aktieägaravtal som saknar aktiebolagsrättslig relevans leda till obligationsrättslig bundenhet och skadeståndsskyldighet? – De lege lata och de lege ferenda
Författare:	Oscar Samuelsson och Pontus Svensson
Handledare:	Jan Andersson
Datum:	2015-05-11
Ämnesord	Adekvansläran, aktiebolagslagen, aktiebolagsrätt, aktiebolagsrättslig relevans, aktieägaravtal, associationsrätt, avtalsfrihet, kontraheeringsplikt, normskyddsläran, obligationsrättslig bundenhet, skadeståndsskyldighet, tvångsinlösen

---

Sammanfattning

Bestämmelsen om tvångsinlösen i 22 kap. 1 § ABL är tvingande, vilket innebär att avsteg från vad som föreskrivs inte får göras genom bolagsordningen. Mot bakgrund av Högsta domstolens avgörande i NJA 2011 s. 429, synes bestämmelsens tvingande natur vara än mer vidsträckt. I förevarande fall ansågs nämligen ett aktieägaravtal, varigenom en majoritetsägare avstått från sin rätt att påkalla tvångsinlösen, sakna aktiebolagsrättslig relevans. Domstolen framhöll emellertid att sådana aktieägaravtal som huvudregel binder parterna. Författarna är av uppfattningen att blotta förekomsten av tvångsinlöseninstitutet utgör en inskränkning av principen om avtalsfrihet. Därutöver innebär Högsta domstolens avgörande att den välgrundade principen inskränks ytterligare. I förevarande uppsats utreds huruvida den sistnämnda inskränkningen är motiverad. Därutöver utreds även hur ett eventuellt avtalsbrott och en därtill inträdande skadeståndsskyldighet förhåller sig till det faktum att avtalsvillkoret saknar aktiebolagsrättslig relevans.

Inledningsvis anser författarna att inskränkningen av avtalsfriheten som följer av NJA 2011 s. 429 är motiverad. Vidare har författarna konstaterat att skadeståndsskyldighet kan aktualiseras de lege lata eftersom parterna torde vara obligationsrättsligt bundna mot bakgrund av Högsta domstolens uttalande i NJA 2011 s. 429. Yttermera är författarna av uppfattningen att ett föreliggande skadeståndsansvar inte kan begränsas genom tillämpning av adekvansläran eller normskyddsläran. De lege ferenda anser författarna att ett aktieägaravtal som inskränker tvångsinlösenrätten inte bör tillerkännas obligationsrättslig verkan. Detta främst mot bakgrund av att det är en orimlig följd att ett avtal som inte kan göras gällande gentemot bolaget trots allt kan föranleda obligationsrättslig bundenhet och skadeståndsansvar.

Master's Thesis in Commercial and Tax Law [Company Law]

Title:	Can a shareholders' agreement which lacks applicability in a company law context lead to contractual liability and damages? – De lege lata and de lege ferenda
Authors:	Oscar Samuelsson and Pontus Svensson
Tutor:	Jan Andersson
Date:	2015-05-11
Subject terms	Company law, compulsory purchases and sales of shares, contract law, duty to enter into contract, freedom of contract, liability to pay damages, proximate cause, remoteness of damage, shareholders' agreement, the scope of the rule, the Swedish Companies Act

---

Abstract

The provision in chapter 22. 1 § of the Swedish companies act regarding compulsory purchases and sales of shares is imperative, meaning that derogations from the provision not is allowed through a company's articles of association. The imperative nature of the provision has been further strengthened through the Swedish Supreme Court ruling NJA 2011 s. 429. In the mentioned case, a shareholders' agreement in which a party has waived its right to claim a compulsory purchase, was found to lack affect in relation to the company. However, the court stressed that shareholders' agreements, in principle, are valid and enforceable between the contractual parties, i.e. the shareholders. The authors' opinion is that the mere existence of compulsory purchases and sales of shares constitute an infringement of the freedom of contract. Moreover, the mentioned court ruling entails an extension of the already existing infringement of this freedom. This thesis examines whether this, later infringement, is motivated. Furthermore, this thesis examines how a breach of a shareholders' agreement – and liability to pay damages – relates to the fact that the contractual term that has been breached lacks affect toward the company.

According to the authors, the infringement of the freedom of contract derived from the mentioned court ruling is motivated. Furthermore, the authors have concluded that liability to pay damages may arise de lege lata, due to the fact that the contractual parties ought to be bound by the shareholders' agreement according to the mentioned court ruling. In the authors' opinion, the methods used to limit liability are not capable of doing so in this case. The authors suggest, de lege ferenda, that a term of a shareholder's agreement where a party refrains from his right to claim a compulsory purchase or sales of shares not shall be binding between the parties.

Förkortningslista

ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
AvtL	Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
Et al.	Et alia
EU	Europeiska Unionen
FAL	Försäkringsavtalslag (2005:104)
HD	Högsta domstolen
JT	Juridisk Tidskrift
KöpL	Köplag (1990:931)
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avdelning I
NJA II	Nytt juridiskt arkiv, avdelning II
Prop.	Proposition
RF	Regeringsform (1974:152)
SkadestL	Skadeståndslag (1972:207)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
TSL	Trafikskadelag (1975:1410)
ÄABL	Äldre aktiebolagslag (1975:1385)
ÄKöpL	Lag (1905:38 s. 1) om köp och byte av lös egendom

Innehåll

1	Inledning	1
1.1	Bakgrund.....	1
1.2	Syfte och avgränsningar.....	3
1.3	Metod och material.....	4
1.3.1	Inledning	4
1.3.2	Rättskällehierarki	5
1.3.3	Något om tolkning av rättskällorna.....	6
1.3.3.1	Allmänna påpekanden	6
1.3.3.2	Lagstiftning	7
1.3.3.3	Prejudicerande domar.....	7
1.3.3.4	Förarbeten.....	8
1.3.3.5	Doktrin.....	8
1.3.4	Material.....	8
1.4	Definition av begreppet "försvarbar"	9
1.5	Disposition.....	9
2	Principen om avtalsfrihet.....	11
2.1	Allmänna avtalsprinciper	11
2.2	Särskilt om avtalsfriheten	12
2.3	Kontraheringsplikt.....	13
3	Tvångsinlöseninstitutet	15
3.1	Förutsättningar för tvångsinlösen	15
3.2	Lösenbeloppet.....	16
3.3	Talan i inlösentvist.....	18
3.4	Tvångsinlöseninstitutets tvingande natur	19
3.5	Motiven bakom tvångsinlöseninstitutet.....	20
4	Aktieägaravtal	22
4.1	Allmänt	22
4.2	Aktieägaravtalets begränsningar	23
5	Rättsfallsreferat och kritik	24
5.1	NJA 1972 s. 29.....	24
5.1.1	Omständigheter i fallet.....	24
5.1.2	Rättsfrågan	24
5.1.3	Högsta domstolens bedömning	25
5.1.4	Följder av avgörandet	25
5.2	NJA 2011 s. 429.....	26
5.2.1	Omständigheter i fallet.....	26
5.2.2	Rättsfrågan	26
5.2.3	Högsta domstolens bedömning	26
5.2.4	Följder av avgörandet	27
5.3	Kritik som framförts gentemot NJA 2011 s. 429	28
5.3.1	Niklas Arvidsson	28
5.3.2	Erik Nerep.....	32
5.3.3	Johan Danelius och Johannes Ericson.....	33
5.3.4	Gustaf Sjöberg.....	36

6	Begränsningar i skadeståndsansvaret	40
6.1	Adekvansläran	40
6.2	Normskyddsläran	41
7	Analys	43
7.1	Inledning.....	43
7.2	Avtalsfriheten i relation till tvångsinlöseninstitutet	44
7.3	Obligationsrättslig bundenhet och skadeståndsskyldighet	47
7.4	Begränsningar i skadeståndsskyldigheten	48
7.5	De lege ferenda.....	49
8	Slutsatser	51
	Referenslista	53

I Inledning

I.1 Bakgrund

Huvudregeln inom svensk rätt är att avtalsfrihet råder, vilket även har kodifierats genom 3 § köplagen (1990:931) (KöpL).¹ Avtalsfriheten innebär att var och en har möjlighet att själv avgöra om avtal ska ingås samt med vem avtalet i sådant fall ska ingås. Därutöver står det avtalsparterna fritt att enas om avtalets innehåll.² Förevarande frihet är emellertid inte absolut, då inskränkningar förekommer bland annat i form av kontraheringsplikt och kontraheringsförbud.³ Kontraheringsplikt innebär förenklat en skyldighet för part att ingå avtal, vilket närmast kan liknas vid att den tvungne parten har ett stående anbud.⁴ Kontraheringsförbud innebär istället ett förbud för part att ingå avtal, vilket oftast inträffar då tillstånd av det allmänna krävs vid förvärv av egendom.⁵ Vid författandet av förevarande uppsats är kontraheringsplikten den inskränkning av avtalsfriheten som författarna finner relevant.

Ett tydligt exempel på kontraheringsplikt återfinns i 22 kap. 1 § aktiebolagslagen (2005:551) (ABL). 22 kap. 1 § ABL stadgar att *”en aktieägare som innehar mer än nio tiondelar av aktierna i ett aktiebolag (majoritetsägaren) har rätt att av de övriga aktieägarna i bolaget lösa in återstående aktier. Den vars aktier kan lösas in har rätt att få sina aktier inlösta av majoritetsägaren.”*. Som framgår av ordalydelsen så består regeln av två dimensioner, dels en rättighet för majoritetsägaren att påkalla tvångsinlösen, dels en skyldighet för majoritetsägaren att lösa in minoritetens aktier. Enligt motiven till den aktuella bestämmelsen motiveras majoritetsägarens rätt till tvångsinlösen framförallt av det faktum att ett sådant institut förenklar fusioner mellan moderbolag och dotterbolag.⁶ Skyldigheten för majoritetsägaren att lösa in minoritetens aktier motiveras istället av det faktum att en minoritet, som tillsammans innehar mindre än en tiondel av aktierna i ett aktiebolag, inte har möjlighet att åtnjuta de minoritetsskyddsregler som ABL i

---

¹ Bernitz, Ulf, *Standardavtalsrätt*, åttonde upplagan, s. 108.

² Bernitz, Ulf, *Standardavtalsrätt*, åttonde upplagan, s. 144.

³ Adlercreutz, Axel, Gorton, Lars, *Avtalsrätt I*, trettonde upplagan, s. 113 och s. 116.

⁴ Adlercreutz, Axel, Gorton, Lars, *Avtalsrätt I*, trettonde upplagan, s. 113.

⁵ Adlercreutz, Axel, Gorton, Lars, *Avtalsrätt I*, trettonde upplagan, s. 116.

⁶ Prop. 2004/05:85 s. 437.

övrigt erbjuder.⁷ Frånvaron av en bestämmelse likt den om tvångsinlösen hade utgjort ett hinder för minoriteten att ta sig ur den utsatta position som ett sådant innehav innebär.⁸

Bestämmelserna om tvångsinlösen i 22 kap. ABL är tvingande, vilket innebär att avsteg från vad som föreskrivs inte får göras genom bolagsordningen. Med avsteg avses härvidlag såväl inskränkning av rätten eller skyldigheten till tvångsinlösen som en förändring av de i lagen angivna förutsättningarna för densamma.⁹ Bestämmelsens tvingande natur synes vara vidsträckt, särskilt mot bakgrund av Högsta domstolens avgörande i NJA 2011 s. 429. I förevarande fall ansågs ett aktieägaravtal, varigenom en majoritetsägare avstått från sin rätt att påkalla tvångsinlösen, sakna aktiebolagsrättslig relevans. Högsta domstolen framhävde emellertid att aktieägaravtal som huvudregel binder parterna, trots avsaknaden av materiell verkan.¹⁰ Det förefaller något oklart huruvida aktieägaravtalet i det aktuella fallet ansågs vara obligationsrättsligt bindande, eftersom Högsta domstolen inte klart besvarar den frågan. Såväl tingsrätten som hovrätten uttrycker emellertid att utgångspunkten är att sådana avtal är bindande parterna emellan samt att ett eventuellt avtalsbrott kan leda till kontraktuella påföljder i form av skadestånd.¹¹

Tingsrättens bedömning gällande huruvida avtalet är bindande mellan parterna grundar sig delvis i rättsfallet NJA 1972 s. 29 som behandlar ett avtal vari part avsa sig rätten att utnyttja sin rösträtt i strid med bestämmelserna därom i ABL. I detta fall ansågs avtalet vara bindande mellan parterna, trots att det saknade aktiebolagsrättslig relevans. Även om Högsta domstolens uttalande i NJA 2011 s. 429 inte explicit klargör den obligationsrättsliga aspekten av problematiken, finns det heller ingenting i domskälen som tyder på att ett aktieägaravtal om tvångsinlösen inte skulle vara bindande mellan parterna. I brist på ett klart uttalande från Högsta domstolen i den aktuella frågan, måste rättsläget ändå anses vara oklart. Det finns emellertid visst stöd i doktrin för att huvudregeln bör tillämpas även vid aktieägaravtal om tvångsinlösen.¹² Innebörden av denna huvudregel är att ett sådant avtal binder parterna trots att avtalet i sig saknar materiell relevans.

---

⁷ Prop. 2004/05:85 s. 437 f.

⁸ Prop. 2004/05:85 s. 437 f.

⁹ Prop. 2004/05:85 s. 809.

¹⁰ NJA 2011 s. 429. Se framförallt punkten 8 i HD:s domskäl.

¹¹ NJA 2011 s. 429. Se tingsrättens och hovrättens domskäl.

¹² Sjöberg, Gustaf, *Tvångsinlösenreglerna tvingande*, JT 2011-12, s. 156 f.

Ett avtal enligt ovan kan således anses vara bindande mellan parterna trots att det materiella innehållet inte kan realiserats rent aktiebolagsrättsligt. Innebörden av detta är att tvångsinlösen får påkallas även om part genom ett aktieägaravtal har av sagt sig denna rättighet. Ett påkallande av tvångsinlösen i en sådan situation kan emellertid föranleda skadeståndsskyldighet för den part som begår ett avtalsbrott genom sin underlåtelse att fullgöra sina avtalsförpliktelser. Utgången i rättsfallet NJA 2011 s. 429 är omdiskuterad och flitigt kommenterad i juridisk doktrin.¹³ Avgörandet har påkallat författarnas uppmärksamhet, särskilt beträffande förhållandet mellan avtalsrätten och associationsrätten. Även om det tidigare har varit ostridigt att rätten eller skyldigheten till tvångsinlösen inte får inskränkas genom bolagsordningen, ger Högsta domstolens avgörande vid handen att så även är fallet gällande aktieägaravtal. Blotta förekomsten av tvångsinlöseninstitutet i svensk rätt utgör en inskränkning av principen om avtalsfrihet. Enligt författarna innebär Högsta domstolens avgörande att den välgrundade principen inskränks ytterligare. Författarna finner det därför relevant att utreda huruvida inskränkningen som följer av NJA 2011 s. 429 är motiverad samt hur ett eventuellt avtalsbrott och en därtill inträdande skadeståndsskyldighet förhåller sig till det faktum att avtalsvillkoret saknar aktiebolagsrättslig relevans.

1.2 Syfte och avgränsningar

Syftet med denna uppsats är att utreda huruvida det är försvarbart att avtalsfriheten inskränks på så vis att ett avtalsvillkor i ett aktieägaravtal som avviker från bestämmelserna om tvångsinlösen i ABL, inte kan realiserats rent aktiebolagsrättsligt. Därefter utreds huruvida det är lämpligt att ett sådant avtal kan föranleda obligationsrättslig bundenhet och skadeståndsskyldighet. Sedermera utreds även huruvida skadeståndsskyldigheten som aktualiseras kan begränsas genom tillämpning av adekvansläran eller normskyddsläran. Slutligen är syftet med denna uppsats att framställa diverse synpunkter de lege ferenda.

Beträffande avtalsrätt begränsas uppsatsen till att behandla avtalsfriheten och därtill hörande inskränkningar. Den aktiebolagsrättsliga framställningen behandlar i huvudsak tvångsinlöseninstitutet och aktieägaravtal. Skadeståndsaspekter berörs endast som en följd av ett eventuellt avtalsbrott, medan skadeståndets närmare beskaffenhet lämnas därhän.

---

¹³ Samuelsson, Per, aktiebolagslagen 22 kap. 1 §, lagkommentar not 1338, (21 januari 2015, Karnov Internet). Se Arvidsson, Niklas, *Aktieägaravtalet och dess rättsverkningar*, Ny Juridik 4:10, s. 42; Nerep, Erik, *Aktiebolagsrättslig verkan av aktieägaravtal – särskilt om begränsningar i rätten till tvångsinlösen enligt ABL 22 kap.*, Festskrift till Torkel Gregow, s. 347; Arvidsson, Niklas, *Högsta domstolen och den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen*, JT 2011-12, s. 50; Danielius, Johan, Ericson, Johannes, *Tvångsinlösen av aktier och aktieägaravtal*, SvJT 2011, s. 857; Sjöberg, Gustaf, *Tvångsinlösenreglerna tvingande*, JT 2011-12, s. 149.

Denna avgränsning följer av att uppsatsens syfte inte erfordrar en skadeståndsrättslig utredning, i synnerhet inte då det redan är utrett att skadeståndsskyldighet kan aktualiseras i förevarande fall. Författarna lägger istället vikt vid att utreda huruvida det är lämpligt att ett brott mot ett avtalsvillkor som saknar materiell relevans kan leda till skadestånd, samt huruvida ett föreliggande skadeståndsansvar kan begränsas genom tillämpning av adekvansläran eller normskyddsläran.

Författarna har valt att inte genomföra komparationer med utländsk rätt då en dylik jämförelse hade tagit för mycket tid i anspråk i relation till nyttan med densamma. Avseende utländsk rätt reserverar sig emellertid författarna för förekomsten av gemenskapsrättsliga utblickar för att sätta den svenska lagstiftningen i ett större perspektiv. Detta kan, enligt författarna, inte anses utgöra en komparation då avsikten inte är att jämföra olika rättsordningar. Vad gäller rättshistoriska framställningar begränsas dessa till att endast avse förarbeten till förutvarande lagstiftning.

1.3 Metod och material

1.3.1 Inledning

Författarna ansluter sig till ett strikt vetenskapligt förhållningssätt under författandet, varvid relevant material för uppfyllandet av uppsatsens syfte insamlas, värderas och tillämpas. Vidare avser författarna undvika att den tillämpade metoden klassificeras som rättsdogmatisk eller icke-rättsdogmatisk, särskilt då oklarhet råder kring terminologin.¹⁴ Begreppet ”rättsdogmatisk” synes inte vara förenligt med ett vetenskapligt förhållningssätt då ordet ”dogmatiskt” är av motsatt innebörd i förhållande till ordet ”vetenskapligt”.¹⁵ Mot bakgrund av att den rättsvetenskapliga argumentationen vanligtvis är friare än vad rättsdogmatiken tillåter, förefaller uttrycket vara olämpligt i detta sammanhang.¹⁶ Författarna väljer istället att tillämpa en friare värdering av rättskällorna, vilket diskuteras vidare i nästkommande avsnitt.

Avseende uppsatsens materiella del tillämpar författarna ett deskriptivt förhållningssätt för att utröna de lege lata. Detta är en förutsättning mot bakgrund av att syftet med uppsatsen

---

¹⁴ Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, andra upplagan, s. 53. Se emellertid även Jareborg, Nils, *Rättsdogmatik som vetenskap*, SvJT 2004, s. 4 för annan uppfattning gällande den rättsdogmatiska metoden.

¹⁵ Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, andra upplagan, s. 53.

¹⁶ Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, andra upplagan, s. 53.

föranleder en analys de lege ferenda.¹⁷ För att möjliggöra en sådan analys är det viktigt att utreda varför gällande rätt är otillfredsställande.¹⁸ Den deskriptiva utredningen utgör ett fundament för den efterföljande analysen, vari det utreds huruvida de lege lata är tillfredsställande eller inte. Denna analys utgår, avseende syftets första del, från författarnas definition av begreppet ”försvarbar”, vilken framgår av avsnitt 1.4 nedan. Beträffande syftets andra del görs en lämplighetsbedömning av det faktum att ett avtal som saknar aktiebolagsrättslig relevans kan leda till skadeståndsskyldighet. I övriga delar av analysen intar författarna ett problemorienterat förhållningssätt.

1.3.2 Rättskällehierarki

Författarna tillämpar vad som måste anses vara en traditionell juridisk metod. Värderingen av rättskällor i anslutning till denna metod respekteras genom uppsatsens författande. Detta innebär att författarna värderar rättskällorna enligt följande:¹⁹

1. Lagstiftning
2. Prejudicerande domar
3. Förarbeten
4. Doktrin

Denna ordning medför emellertid inte nödvändigtvis att källor som enligt hierarkin tillmätts ett högre rättskällevärde används mer frekvent än lägre stående rättskällor. Det förhåller sig istället så att högt värderade rättskällor har företräde framför lågt värderade rättskällor för det fall de kolliderar. I ett fall då klar och tydlig lagstiftning saknas söker författarna främst ledning i prejudicerande domar och förarbeten. Med prejudicerande domar avses härvidlag domar från högsta domstolsinstans,²⁰ i förevarande fall Högsta domstolen. Prejudicerande domar tjänar bland annat som ett komplement till lagstiftning på så vis att de kan klarlägga principer för lagstiftningens tillämpning.²¹ I förevarande uppsats tillmätts

---

¹⁷ Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, sjunde upplagan, s. 266. Se även Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, andra upplagan, s. 66.

¹⁸ Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, sjunde upplagan, s. 266.

¹⁹ Bernitz, Ulf et al., *Finna rätt*, tolfte upplagan, s. 32 f.

²⁰ Bernitz, Ulf et al., *Finna rätt*, tolfte upplagan, s. 33.

²¹ Bernitz, Ulf et al., *Finna rätt*, tolfte upplagan, s. 33.

prejudicerande domar stor betydelse då det finns ett avgörande från Högsta domstolen som klarlägger principer för tillämpningen av tvångsinlöseninstitutet.²²

I Sverige tillmäts förarbeten generellt ett ovanligt högt rättskällevärde i förhållande till mot-svarigheter i utländsk rätt.²³ Denna ordning är snarast en följd av att lagtexten ofta hålls kortfattad, varvid principer för tillämpningen framgår av förarbetena.²⁴ Uttalanden i förar-beten är emellertid inte bindande och får därför aldrig tillmätas ett högre rättskällevärde än lagstiftning och prejudicerande domar som inte är i linje med ett uttalande i förarbetena.²⁵ Det rättskällevärde som ändå tillstås förarbetena tenderar dessutom att succesivt minska med tiden i samband med att prejudicerande domar på området klargör ofullständig lag-stiftning.²⁶ I förevarande fall tillmäter författarna förarbetena viss betydelse med hänsyn till att prejudicerande domar ännu inte fullständigt hunnit klarlägga principerna för ABL:s till-lämpning.

Juridisk doktrin kan i allmänhet sägas tjäna två olika syften. För det första utgör doktrinen ett verktyg som juristen kan använda sig av för att undersöka ett specifikt problemområde. För det andra tillerkänns den juridiska doktrinen status som rättskälla.²⁷ Författarna använ-der doktrinen för båda dessa syften, varvid doktrinen inbördes rättskällevärde avgörs ge-nom en värdering av upphovsmännens argumentation. Då den aktiebolagsrättsliga doktri-nen är omfattande är den ett naturligt inslag i förevarande uppsats.

1.3.3 Något om tolkning av rättskällorna

1.3.3.1 Allmänna påpekanden

Vad gäller lagstiftning, prejudicerande domar, förarbeten och doktrin är det nödvändigt att föra en diskussion kring tolkningsmetoder.²⁸ Författarna tillämpar främst en objektiv tolk-ningsmetod och ett restriktivt förfarande. Detta förhållningssätt har valts för att tillförsäkra

---

²² Se NJA 2011 s. 429.

²³ Bernitz, Ulf et al., *Finna rätt*, tolfte upplagan, s. 33.

²⁴ Bernitz, Ulf et al., *Finna rätt*, tolfte upplagan, s. 33.

²⁵ Bernitz, Ulf et al., *Finna rätt*, tolfte upplagan, s. 33.

²⁶ Bernitz, Ulf et al., *Finna rätt*, tolfte upplagan, s. 33.

²⁷ Bernitz, Ulf et al., *Finna rätt*, tolfte upplagan, s. 33.

²⁸ Strömholm, Stig, *Rätt, rättskällor och rättstillämpning*, femte upplagan, s. 462 f.

en hög grad av förutsebarhet i tolkningarna,²⁹ vilket författarna anser är särskilt viktigt i sin egenskap av studenter på mastersnivå. I övrigt kan vissa skillnader förekomma avseende tolkningsmetoder och inbördes värdering beroende på vilken rättskälla som behandlas. Med inbördes värdering av rättskällorna avser författarna att rättskällor som i förstone synes vara av samma dignitet kan tillmätas olika betydelse sinsemellan.

1.3.3.2 Lagstiftning

I egenskap av studenter finner författarna det främmande att ha någon annan utgångspunkt än en objektiv tolkningsmetod och ett restriktivt förfarande vad gäller lagstiftning. Mot bakgrund av lagstiftningens höga rättskällevärde, finns det ingen anledning att frånga dess ordalydelse förutsatt att den är klar och entydig. Den objektiva tolkningsmetoden och det restriktiva förfarandet tillämpas således då lagtextens ordalydelse ger tillräcklig ledning. Förevarande problemområde kan inte lösas allenast med hjälp av en objektiv tolkningsmetod och ett restriktivt förfarande, varför ytterligare ledning hämtas från prejudicerande domar, förarbeten och doktrin. Författarna förbehåller sig följaktligen rätten att tillämpa en subjektiv tolkningsmetod och ett extensivt förfarande.

1.3.3.3 Prejudicerande domar

Beträffande prejudicerande domar måste prejudikatets tyngd värderas. För detta ändamål har författarna valt att använda sig av ett antal av de kriterier som Modéer har utarbetat.³⁰ Bland annat kommer författarna ta hänsyn till huruvida Högsta domstolens ledamöter är eniga samt huruvida domen varit föremål för kritik. Innebörden av detta är att förekomsten av dissidenter eller kritik mot domen leder till ett minskat rättskällevärde. Generellt ställer sig även författarna bakom teorin att nyare prejudicerande domar har ett högre rättskällevärde än äldre. Denna avvägning aktualiseras emellertid inte inom ramen för förevarande uppsats. Beträffande tolkning av prejudicerande domar, tillämpar författarna följande tre steg utarbetade av Bert Lehrberg;

1. ”Det individuella avgörandets innehåll fastställs (konkreta rättsfakta och rättsföljd).
2. Det konkreta avgörandet generaliseras till en rättssats (rekvisit och rättsföljd).
3. Rättssatsen justeras för att passa in i sin rättsliga kontext.”³¹

---

²⁹ Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, sjunde upplagan, s. 238.

³⁰ Modéer, Kjell Å, *Rättsteknik*, första upplagan, s. 58.

³¹ Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, sjunde upplagan, s. 177.

I praktiken innebär dessa tre steg att författarna tillämpar en objektiv tolkningsmetod som utgångspunkt, varvid ordalydelsen i den prejudicerande domen är av störst betydelse.³² Under det tredje och sista steget anser sig författarna emellertid ha större friheter än vad den objektiva tolkningsmetoden tillåter.

1.3.3.4 Förarbeten

Allmänt kan tolkningen av förarbeten sägas vara friare än vad som är vid handen vid tolkning av lagstiftning och prejudicerande domar.³³ Detta är närmast en följd av att förarbeten sällan framställer normer. Om så ändå är fallet förefaller förståelsen av ordalydelsen visserligen vara av stor betydelse, men inte av samma betydelse som vid tolkning av lagstiftning.³⁴ Författarnas avsikt är att tillämpa en objektiv tolkningsmetod även vad gäller förarbeten, åtminstone i den mån detta är möjligt. Även i detta fall grundar sig valet av tolkningsmetod i författarnas strävan att frambringa tolkningar med en hög grad av förutsebarhet.

1.3.3.5 Doktrin

Mot bakgrund av att författarna tillämpar doktrin som producerats av de mest framträdande akademikerna inom respektive rättsområde, talar mycket för att en objektiv tolkningsmetod ska användas även här, i vart fall inledningsvis. Författarnas tolkning och värdering av den juridiska doktrinen beror till mångt och mycket på upphovsmännens argumentation. Således talar en välavvägd argumentation för att en objektiv tolkningsmetod tillämpas, medan en bristfällig argumentation leder till att författarna tillämpar en subjektiv tolkningsmetod. Den subjektiva tolkningsmetoden innebär härvidlag att författarna nödgas konsultera andra rättskällor.

1.3.4 Material

För att möjliggöra en utredning av uppsatsens syfte måste diverse olika rättskällor beaktas, såsom lagstiftning, prejudicerande domar, förarbeten och doktrin. I inledningsfasen av författandet läggs stor vikt vid informationsinsamling, värdering och urval. Författarna betraktar emellertid detta arbete som en kontinuerlig process under författandet, även om det sker med större intensitet under inledningsfasen. Då uppsatsen behandlar två stora rättsområden – avtalsrätt och associationsrätt – finns det gott om material att tillgå. Mot bak-

---

³² Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, sjunde upplagan, s. 180.

³³ Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, sjunde upplagan, s. 162.

³⁴ Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, sjunde upplagan, s. 162.

grund av detta lägger författarna stor vikt vid värderingen av materialet och materialurvalet. I övrigt läggs stor vikt vid rättsfallet NJA 2011 s. 429, vilket har inspirerat författarna att skriva uppsatsen.

1.4 Definition av begreppet ”försvarbar”

Författarna anser att begreppet ”försvarbar” syftar till ett rättsförhållande vars fördelar överväger dess nackdelar. I allmänna ordalag innebär detta att motiven för och skälen till rättsförhållandet måste vara tillräckliga för att rättfärdiga en eventuell inskränkning av en annan rättsregel eller allmän rättsprincip. I praktiken undersöker författarna de bakomliggande motiven och skälen till att tvångsinlöseninstitutet existerar i sin nuvarande form. Denna undersökning sätts i relation till de bakomliggande motiven och skälen till principen om avtalsfrihet. Resultatet av en sådan jämförelse visar vilket av de alternativa rättsförhållandena som är mest skyddsvärt då samexistens inte är möjlig.

1.5 Disposition

Under förevarande avsnitt redogör författarna för uppsatsens delar i den ordning problematiken angrips. I syfte att underlätta för läsaren inleds samtliga kapitel, inledningskapitlet och slutsatskapitlet undantagna, med en kort ingress. Ingresserna syftar även till att knyta an varje kapitel till uppsatsens syfte samt ge den erfarna läsaren möjlighet att direkt identifiera de avsnitt denne finner relevanta.

Kapitel 1   Inledningskapitlet innefattar en bakgrundsframställning, varigenom problemområdet belyses och sätts i kontext. Vidare framställs uppsatsens syfte med tillhörande avgränsningar. Kapitlet behandlar även frågor rörande den metod och det material författarna valt att tillämpa. Slutligen definieras det för uppsatsen centrala begreppet ”försvarbar”.

Kapitel 2   I förevarande kapitel redogör författarna för de lege lata avseende principen om avtalsfrihet och dess tillhörande inskränkningar. Denna redogörelse anses nödvändig då principen och dess inskränkningar utgör en central del av uppsatsens syfte.

- Kapitel 3 Detta kapitel framställer de lege lata avseende reglerna om tvångsinlösen i 22 kap. ABL. Då tvångsinlöseninstitutet utgör uppsatsens kärna är en sådan redogörelse absolut nödvändig.
- Kapitel 4 I förevarande kapitel redogör författarna för aktieägaravtalets närmre beskaffenhet. Detta anses nödvändigt mot bakgrund av att aktieägaravtalet spelar en central roll i uppfyllandet av uppsatsens syfte.
- Kapitel 5 Kapitlet innehåller referat av rättsfallen NJA 1972 s. 29 och NJA 2011 s. 429 samt den kritik som sedermera har framförts i juridisk doktrin avseende det sistnämnda fallet. Detta kapitel är viktigt mot bakgrund av att en betydande del av uppsatsens syfte härrör från rättsfallen, framförallt NJA 2011 s. 429.
- Kapitel 6 Kapitlet innehåller en framställning av normskyddsläran, vilken utgör en viktig aspekt av uppsatsens analys. I syfte att klargöra normskyddslärans tillämpningsområde redogörs även översiktligt för adekvansläran.
- Kapitel 7 I förevarande kapitel analyserar författarna den hittills framlagda utredningen, varvid syftet utreds i detalj.
- Kapitel 8 Avslutningsvis presenteras författarnas slutsatser och uppsatsens syfte besvaras på grundval av de argument som presenterats i det föregående kapitlet.

2 Principen om avtalsfrihet

I förevarande kapitel redogörs för avtalsfriheten och det för uppsatsen viktiga undantaget kontraheringsplikt. Denna framställning är nödvändig för att läsaren ska kunna ta till sig kommande kapitel på ett tillfredsställande vis. I syfte att presentera uppsatsens problemområde på ett systematiskt och logiskt vis finner författarna det lämpligt att redogöra för en av avtalsrättens mest grundläggande principer – avtalsfriheten – tidigt i framställningen. Avsnitt 2.1 behandlar avtalsprinciper i allmänhet medan avsnitt 2.2 behandlar avtalsfriheten. Slutligen, i avsnitt 2.3, presenteras kontraheringsplikten.

2.1 Allmänna avtalsprinciper

Den svenska avtalsrätten har sin grund i demokratiska - och marknadsekonomiska värderingar, varvid individens handlingskraft och frihet synes vara central.³⁵ Härvidlag tillkommer olika rättspolitiska målsättningar och syften som bör genomsyra och komma till uttryck i avtalsrätten.³⁶ Förutom explicit normering exempelvis genom lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (AvtL) och köplagen (1990:931) (KöpL), åstadkoms detta genom allmänna avtalsprinciper.³⁷ Dessa avtalsprinciper syftar således till att genomföra de demokratiska - och marknadsekonomiska hållpunkter som ovan berörts, exempelvis vikten av fria och trygga avtalsförhållanden. Generellt kännetecknas allmänna avtalsprinciper av strävanden, synpunkter och tankar, vilka är väl förankrade i samhällsordningen och som därför bör appliceras inom avtalsrätten.³⁸ På så vis har dessa principer naturligen även varit vägledande vid utformandet av normer. Principerna bör emellertid varken ses som abstrakta rättskonstruktioner eller bindande rättsregler – utan just som vägledande riktlinjer vid skapandet, tillämpningen och tolkningen av avtalsrättsliga normer.³⁹ Principernas allmänna natur medför även att tillämpningen av dem bör avstås för det fall sakliga skäl föreligger.⁴⁰

---

³⁵ Taxell, Lars Erik, *Avtalsrätt – bakgrund, sammanfattning, utblick*, första upplagan, s. 34.

³⁶ Taxell, Lars Erik, *Avtalsrätt – bakgrund, sammanfattning, utblick*, första upplagan, s. 34.

³⁷ Taxell, Lars Erik, *Avtalsrätt – bakgrund, sammanfattning, utblick*, första upplagan, s. 34.

³⁸ Taxell, Lars Erik, *Avtalsrätt – bakgrund, sammanfattning, utblick*, första upplagan, s. 34.

³⁹ Taxell, Lars Erik, *Avtalsrätt – bakgrund, sammanfattning, utblick*, första upplagan, s. 42.

⁴⁰ Taxell, Lars Erik, *Avtalsrätt – bakgrund, sammanfattning, utblick*, första upplagan, s. 35.

2.2 Särskilt om avtalsfriheten

Enligt svensk rättstradition är utgångspunkten att det står envar fritt att företa rättshandlingar i form av ingående av avtal.⁴¹ Avtalsfriheten är en allmän avtalsprincip enligt ovan och består dels av en rätt att välja huruvida avtal över huvud ska ingås, dels en rätt att välja medkontrahent, dels en rätt att tillsammans med medkontrahenten enas om avtalets innehåll. Det följer även av avtalsfriheten att parterna, i samförstånd, kan ändra avtalets innehåll sedan det ingåtts. En följd av att part har rätt att välja medkontrahent är att det är möjligt att avvisa potentiella medkontrahenter utan grund. Avtalsfriheten utgör tillsammans med principen om avtalets bundenhet de grundläggande förutsättningarna för avtalsrätten. Att parterna blir bundna av avtalet innebär att de är skyldiga att fullgöra sina förpliktelser enligt detsamma.⁴² Avtalsfriheten äger företräde framför dispositiv lagstiftning såtillvida att parterna får göra avsteg från sådan lagstiftning genom avtal. Tvingande lagstiftning inskränker emellertid avtalsfriheten i så måtto att avtalsvillkor som strider mot sådan lagstiftning saknar verkan, vilket vanligtvis är ett resultat av att lagstiftningen ämnar skydda en svagare avtalspart.⁴³

Den allmänna köprätten och då särskilt köpeavtalet, har haft stor betydelse för utvecklingen av avtalsrätten. Köpeavtalet har betraktats som en så stark förebild i sammanhanget att lagstiftningen på avtalsrättens område anpassats efter köp av lös egendom. Dessa regler har sedan, utan justering, även tillämpats på andra avtalstyper. Det förhåller sig således så att köprättsliga regler tillämpats analogt även på andra avtalsförhållanden, vilket fått till följd att de nu utgör allmänna avtalsrättsliga regler.⁴⁴ Att avtalsfrihet råder på köprättens område följer av 3 § KöpL, vilken stipulerar att lagen inte är tillämplig för det fall parterna avtalat om annat. Så var även fallet i dess föregångare, lag (1905:38 s. 1) om köp och byte av lös egendom (ÄKöpL), vars 1 § 1 st. hade motsvarande innebörd. Avtalsfriheten kan därmed sägas vara djupt rotad i köprättsliga sammanhang, vilket på grund av den analogiska tillämpningen även har lett till att avtalsfrihet är huvudregel i avtalsrätten i allmänhet.⁴⁵ Ifrågavarande utveckling är emellertid inte slumpmässig då lagstiftarens avsikt vid införandet av

⁴¹ Bernitz, Ulf, *Standardavtalsrätt*, åttonde upplagan, s. 108.

⁴² Ramberg, Christina, Ramberg, Jan, *Allmän avtalsrätt*, nionde upplagan, s. 27 f.

⁴³ Bernitz, Ulf, *Standardavtalsrätt*, åttonde upplagan, s. 108.

⁴⁴ Grönfors, Kurt, *Avtalslagen*, andra upplagan, s. 9.

⁴⁵ Grönfors, Kurt, *Avtalslagen*, andra upplagan, s. 9 samt Bernitz, Ulf, *Standardavtalsrätt*, åttonde upplagan, s. 108.

ÄKöpL var att reglerna skulle tillämpas analogt även vid ingående av avtal i allmänhet,⁴⁶ vilket ter sig som en naturlig lösning mot bakgrund av att AvtL då ännu inte hade börjat gälla.⁴⁷ Huruvida allmänna köprättsliga regler de facto är fullt ut tillämpliga vid ingående av förmögenhetsrättsliga avtal i allmänhet är emellertid tveksamt, däremot är avtalsfriheten alltjämt den rådande huvudregeln.⁴⁸

Avtalsfriheten som allmän avtalsprincip har, som ovan nämnts, sin grund i demokratiska värderingar och ideal, varvid människors delaktighet i samhället är ett önskvärt tillstånd.⁴⁹ Möjligheten för människan att företa rättshandlingar – i princip – som hon behagar är även ett resultat av de liberala tankegångar som präglade juridisk doktrin under 1800-talet. Härvidlag tillmättes individens fria vilja och handlingskraft särskild betydelse.⁵⁰ Avtalsfriheten kan även, mer konkret, sägas vara motiverad av marknadsekonomiska skäl. Detta följer av att möjligheten för företag och privatpersoner att med stor frihet företa rättshandlingar, är en förutsättning för en välfungerande marknadsekonomi.⁵¹

2.3 Kontraheringsplikt

Tvingande lagstiftning utgör den mest påtagliga, och måhända även den mest uppenbara, inskränkningen av avtalsfriheten, då den är kapabel att förbjuda visst avtalsinnehåll. Härutöver förefaller företeelsen kontraheringsplikt vara det viktigaste undantaget från principen om avtalsfrihet.⁵² Kontraheringsplikt innebär att en part kan påkalla ett avtalsförhållande utan en viljeförklaring från den part som har kontraheringsplikt. Det kan närmast liknas vid att den tvungne parten har ett ständigt anbud, vilket sedan kan accepteras av en medkontrahent. Det förhåller sig således så att den tvungne parten inte har möjlighet att sälla bland potentiella medkontrahenter. Följaktligen kan kontraheringsplikten sägas utgöra en skyldighet att ingå avtal.⁵³ Kontraheringsplikten är emellertid inte absolut, då den vanligtvis be-

---

⁴⁶ NJA II 1901 nr. 1 och SOU 1976:66 s. 60.

⁴⁷ Almén, Tore, Eklund, Rudolf, *Om köp och byte av lös egendom: en kommentar till lagen den 20 juni 1905*, fjärde upplagan, s. 5.

⁴⁸ Grönfors, Kurt, *Avtalslagen*, andra upplagan, s. 10.

⁴⁹ Taxell, Lars Erik, *Avtalsrätt – bakgrund, sammanfattning, utblick*, första upplagan, s. 36.

⁵⁰ Grönfors, Kurt, *Avtalslagen*, andra upplagan, s. 11.

⁵¹ Adlercreutz, Axel, Gorton, Lars, *Avtalsrätt I*, trettonde upplagan, s. 20.

⁵² Adlercreutz, Axel, Gorton, Lars, *Avtalsrätt I*, trettonde upplagan, s. 113.

⁵³ Adlercreutz, Axel, Gorton, Lars, *Avtalsrätt I*, trettonde upplagan, s. 113.

gränsas såtillvida att den tvungne parten endast är skyldig att ingå avtal som är rimliga i förhållande till hur denne brukar agera inom ramen för sin verksamhet. Detta innebär att kontraheringsplikt inte föreligger för det fall medkontrahenten söker påkalla ett avtalsförhållande som den tvungne parten inte hade ingått med någon annan potentiell medkontrahent. En följd av detta är att avtal endast kan nekas när särskilda skäl föreligger. Detta utgör ett påtagligt avsteg från huvudregeln, då avtalsfriheten medför att det står envar fritt att välja medkontrahent och därmed även en rätt att avfärda avtal utan grund.⁵⁴

Kontraheringsplikt är ofta motiverat av konkurrensrättsliga skäl, men förekommer även på flera andra rättsområden. I monopolförhållanden faller det sig naturligt att parten i monopolställning har en kontraheringsplikt då kunderna inte har någon annanstans att vända sig för att ingå avtal avseende samma - eller liknande produkter. Härvid har monopolparten en skyldighet gentemot samhället att tillhandahålla vissa varor och är därvid fråntagen rätten att välja medkontrahent.⁵⁵ Kontraheringsplikt är även ett vanligt inslag inom försäkringsrätten. Avseende trafikförsäkring för fordon, som fordonsägaren enligt 2 § trafikskadelagen (1975:1410) (TSL) är skyldig att teckna, åläggs försäkringsgivare en kontraheringsplikt som svarar mot fordonsägarens försäkringsskyldighet enligt 5 § 3 st. TSL. Bestämmelser om kontraheringsplikt förekommer även i försäkringsavtalslagen (2005:104) (FAL), varigenom en försäkringsgivare inte får neka en konsument att teckna en försäkring som försäkringsgivaren vanligtvis tillhandahåller allmänheten, enligt 3 kap. 1 § FAL. För denna framställnings vidkommande föreligger en kontraheringsplikt inom det aktiebolagsrättsliga tvångsinlöseninstitutet i 22 kap. ABL, vilken behandlas i nästkommande kapitel.

---

⁵⁴ Adlercreutz, Axel, Gorton, Lars, *Avtalsrätt I*, trettonde upplagan, s. 113.

⁵⁵ Adlercreutz, Axel, Gorton, Lars, *Avtalsrätt I*, trettonde upplagan, s. 114.

3 Tvångsinlöseninstitutet

I detta kapitel framställs de lege lata anseende reglerna om tvångsinlösen i 22 kap. ABL. Eftersom tvångsinlöseninstitutet utgör en central del av uppsatsens syfte, är förevarande redogörelse absolut nödvändig. En förståelse för tvångsinlöseninstitutets systematik är oundgänglig för att läsaren ska kunna förstå den fortsatta framställningen. I avsnitt 3.1 redogör författarna för de grundläggande förutsättningarna för att tvångsinlösen ska kunna komma ifråga. Därefter, i avsnitten 3.2 och 3.3, beskriver författarna reglerna kring lösenbeloppets beräkning och bestämmelserna kring talan i en inlösentvist. Sedermera, i avsnitt 3.4, beskrivs tvångsinlöseninstitutets tvingande natur, varefter motiven bakom institutet redogörs för i avsnitt 3.5.

3.1 Förutsättningar för tvångsinlösen

Som tidigare diskuterats återfinns ett tydligt exempel på kontraheringsplikt i 22 kap. 1 § ABL som stadgar att en majoritetsägare som innehar mer än nio tiondelar av aktierna i ett aktiebolag har rätt att lösa in minoritetsägarnas aktier. Bestämmelsen innebär även att minoritetsägarna har rätt att få sina aktier inlösta av majoritetsägaren. Den aktuella regeln kan således sägas bestå av två dimensioner, nämligen en rättighet för majoritetsägaren att påkalla tvångsinlösen och en skyldighet för majoritetsägaren att lösa in minoritetsägarnas aktier. Rättigheten, men framförallt skyldigheten, att lösa in minoritetsägarnas aktier föreligger om det angivna ägarförhållandet är vid handen. Det krävs således inte att majoritetsägaren har missbrukat sin maktställning för att tvångsinlöseninstitutet ska kunna tillämpas.⁵⁶

Enligt 22 kap. 1 § 2 st. ABL gäller bestämmelserna om tvångsinlösen även för det fall ett moderbolag innehar mer än nio tiondelar av aktierna i ett aktiebolag tillsammans med ett eller flera dotterföretag. Enligt samma lagrum är bestämmelserna även tillämpliga om ett eller flera dotterföretag, utan något direkt ägande från moderbolaget, äger mer än nio tiondelar av aktierna i ett aktiebolag. För det fall flera bolag uppfyller de nyligen angivna förutsättningarna, anger 22 kap. 1 § 2 st. ABL att tvångsinlöseninstitutet enbart ska tillämpas för det bolag som är närmast överordnat det bolag vars aktier är föremål för tvångsinlösen. Av bestämmelsen i 22 kap. 1 § 2 st. ABL kan det således konstateras att indirekta aktieinnehav likställs med direkta aktieinnehav.⁵⁷ Därutöver kan det konstateras att ett indirekt innehav

---

⁵⁶ Skog, Rolf, *Rodhes Aktiebolagsrätt*, tjugofjärde upplagan, s. 258.

⁵⁷ Prop. 2004/05:85 s. 810.

om nio tiondelar i sig självt föranleder rättighet respektive skyldighet till tvångsinlösen.⁵⁸ Det bör även poängteras att bestämmelsen i 4 kap. 45 § ABL innebär att aktier som innehas av bolaget vars aktier är föremål för tvångsinlösen, alternativt aktier som innehas av dess dotterföretag, inte ska beaktas vid beräkningen gällande huruvida ägarkravet om nio tiondelar är uppfyllt.

I och med ikraftträdandet av nya ABL genomfördes vissa förändringar i tvångsinlöseninstituttet, varav författarna nu ämnar redogöra för de två viktigaste. För det första avskaffades kravet gällande att majoritetsägarens aktier måste representera en specifik andel av rösttalet i bolaget vars aktier är föremål för tvångsinlösen.⁵⁹ Det kan således konstateras att kapitalandelen i sig själv är avgörande vid bedömningen av huruvida ägarkravet om nio tiondelar är uppfyllt eller inte. Innebörden av denna förändring är att den som har röstmajoritet i ett aktiebolag kan bli tvångsinlöst av en annan aktieägare som innehar en stor kapitalandel.⁶⁰ För det andra krävs det inte längre att den som är att anse som majoritetsägare faller under definitionen av ”moderbolag” i ABL:s definition av koncernbegreppet. Innebörden av denna förändring är att tvångsinlösen även kan aktualiseras för det fall en fysisk person är majoritetsägare.⁶¹

3.2 Lösenbeloppet

Av bestämmelsen i 22 kap. 2 § 1 st. ABL framgår att lösenbeloppet ska bestämmas med hjälp av riktlinjerna i andra-fjärde styckena i samma lagrum för det fall frågan om lösenbeloppet är tvistig. Mot bakgrund av detta stadgande står det parterna fritt att enas om ett annat lösenbelopp än det som följer vid tillämpning av 22 kap. 2 § ABL.⁶² Det torde inte vara särdeles ovanligt att parterna enas om ett annat lösenbelopp – åtminstone inte då det inte återfinns alltför många minoritetsägare i bolaget.⁶³ Att parterna väljer att enas om ett annat lösenbelopp beror i många fall på att de vill undvika de höga kostnader som en tvist om tvångsinlösen ofta innebär.⁶⁴ Om parterna inte kan komma överens om lösenbeloppet till-

---

⁵⁸ Prop. 2004/05:85 s. 810.

⁵⁹ Prop. 2004/05:85 s. 809.

⁶⁰ Skog, Rolf, *Rodhes Aktiebolagsrätt*, tjugofjärde upplagan, s. 259.

⁶¹ Prop. 2004/05:85 s. 809 f.

⁶² Prop. 2004/05:85 s. 811.

⁶³ Svernlöv, Carl, *Aktiebolagslagen – En översikt*, första upplagan, s. 161.

⁶⁴ Svernlöv, Carl, *Aktiebolagslagen – En översikt*, första upplagan, s. 161.

lämpas, som redan nämnts, reglerna i 22 kap. 2 § ABL, vilka kommer diskuteras i det följande.

Huvudregeln avseende lösenbeloppets bestämmande framgår av 22 kap. 2 § 2 st. ABL,⁶⁵ varur det kan utläsas att lösenbeloppet ska bestämmas på så vis att det motsvarar det försäljningspris som hade aktualiserats om försäljning av aktien hade skett under normala förhållanden. Kontentan av denna bestämmelse är att värderingen av aktien ska ta sin utgångspunkt i vedertagna värderingsprinciper.⁶⁶ Mot bakgrund av uttrycket ”under normala förhållanden” ska det vid värderingen av aktien bortses från sådana omständigheter som accidentellt påverkat aktiens värde.⁶⁷ 22 kap. 2 § 2 st. ABL stadgar vidare att lösenbeloppet för en marknadsnoterad aktie ska motsvara aktiens noterade värde, förutsatt att inte särskilda skäl motiverar att lösenbeloppet bestäms på annat vis. Innebörden av denna bestämmelse är att lösenbeloppet motsvarar aktiens verkliga försäljningspris.⁶⁸ Enligt ett uttalande i propositionen till ABL föreligger särskilda skäl, och därmed anledning att bestämma lösenbeloppet på annat vis, exempelvis då handeln i en aktie är så infrekvent att det kan antas att det noterade värdet inte motsvarar aktiens verkliga värde.⁶⁹ För det fall aktiens noterade värde inte kan ligga till grund för bestämmandet av lösenbeloppet ska lösenbeloppet istället bestämmas enligt huvudregeln.⁷⁰ Innebörden av detta är att lösenbeloppet ska bestämmas så att det motsvarar det försäljningspris som hade aktualiserats om försäljning av aktien hade skett under normala förhållanden, vilket har diskuterats ovan.

Av bestämmelsen i 22 kap. 2 § 3 st. ABL framgår värderingstidpunkten som tillämpas då lösenbeloppet ska bestämmas. Av lagrummet framgår att denna tidpunkt infaller då endera part gör en begäran om prövning av skiljemän enligt bestämmelsen därom i 22 kap. 5 § ABL, vilket i allmänna ordalag kallas påkallandedagen.⁷¹ 22 kap. 2 § 3 st. ABL öppnar även upp för möjligheten att lösenbeloppet får bestämmas med hänsyn till en värderingstidpunkt som infaller tidigare än påkallandedagen, förutsatt att det finns skäl som talar för en sådan

---

⁶⁵ Prop. 2004/05:85 s. 811.

⁶⁶ Prop. 2004/05:85 s. 812.

⁶⁷ Prop. 2004/05:85 s. 812.

⁶⁸ Prop. 2004/05:85 s. 811.

⁶⁹ Prop. 2004/05:85 s. 812.

⁷⁰ Prop. 2004/05:85 s. 812.

⁷¹ Prop. 2004/05:85 s. 812.

ordning. Enligt propositionen till ABL föreligger sådana skäl exempelvis om aktiens börskurs har uppvisat onormala marknadssvängningar i anslutning till påkallandedagen.⁷²

I 22 kap. 2 § 4 st. ABL återfinns den så kallade särregeln för bestämmande av lösenbeloppet.⁷³ Denna regel tillämpas för det fall majoritetsägaren har riktat ett offentligt uppköpserbjudande till samtliga aktieägare i ett bolag, förutsatt att ägare till mer än nio tiondelar av de aktuella aktierna har godtagit erbjudandet. Innebörden av särregeln är att lösenbeloppet ska motsvara det vederlag som erbjöds vid det offentliga uppköpserbjudandet, om inte särskilda skäl motiverar en annan ordning. Enligt propositionen till ABL kan särregeln exempelvis frångås om lång tid har förflutit mellan det offentliga uppköpserbjudandet och förfarandet om tvångsinlösen.⁷⁴

I anslutning till behandlingen av särregeln i 22 kap. 2 § 4 st. ABL, finner författarna det relevant att göra en gemenskapsrättslig utblick. EU-domstolen har nämligen uttryckt följande:

Det finns inte en allmän gemenskapsrättslig princip enligt vilken minoritetsaktieägare skyddas av en skyldighet för den huvudaktieägare som förvärvar eller stärker sin kontroll över ett bolag att erbjuda minoritetsaktieägarna att lösa ut aktierna på samma villkor som de som överenskommit när huvudägaren förvärvade eller stärkte det aktieinnehav som gav honom kontroll över bolaget.⁷⁵

Mot bakgrund av ovanstående citat kan det konstateras att det inte finns någon allmän gemenskapsrättslig princip som liknar särregeln i 22 kap. 2 § 4 st. ABL. Följaktligen kräver inte EU-domstolen att lösenbeloppet ska motsvara det vederlag som erbjöds vid det offentliga uppköpserbjudandet.

3.3 Talan i inlösentvist

En tvist i ett tvångsinlösenförfarande, vilken kan avse såväl fråga huruvida rätt eller skyldighet till tvångsinlösen föreligger som bestämmande av lösenbeloppets storlek, ska avgöras av tre skiljemän enligt bestämmelserna i 22 kap. 5 § 1 och 2 st. ABL. Bortsett från de

---

⁷² Prop. 2004/05:85 s. 812.

⁷³ Prop. 2004/05:85 s. 813.

⁷⁴ Prop. 2004/05:85 s. 813.

⁷⁵ Mål C-101/08 Audiolux SA m.fl. mot Groupe Bruxelles Lambert SA (GBL) m.fl. och Bertelsmann AG m.fl.

specifika bestämmelserna om skiljeförfarande i ABL, följer prövningen inför skiljemännen bestämmelserna i lagen (1999:116) om skiljeförfarande. 22 kap. 5 § ABL är tvingande, vilket innebär att det inte är tillåtet för parterna att komma överens om att tvisten ska prövas i något annat forum eller av ett annat antal skiljemän.⁷⁶ Följaktligen kan tvisten exempelvis inte tas upp i allmän domstol,⁷⁷ åtminstone inte i inledningsskedet. Av 22 kap. 24 § följer däremot att en part som inte är tillfreds med en skiljedom får väcka talan vid Stockholms tingsrätt. En prövning i allmän domstol kan således aktualiseras, men först i ett senare skede av tvisten.

Utöver vad som redogjorts för ovan får skiljemännen, enligt 22 kap. 5 § 2 st. 3 p. ABL, även pröva en talan gällande fullgörelse av majoritetsägarens förpliktelse att betala lösenbeloppet enligt skiljedomen. Det kan således konstateras att såväl fastställelse- som fullgörelse- talan kan prövas av skiljenämnden.⁷⁸

3.4 Tvångsinlöseninstitutets tvingande natur

Som tidigare nämnts så är reglerna om tvångsinlösen i 22 kap. ABL tvingande i så måtto att avsteg från vad som föreskrivs inte får göras genom bolagsordningen.⁷⁹ Enligt propositionen till ABL avses med avsteg i detta avseende såväl inskränkning av rätten eller skyldigheten till tvångsinlösen som en förändring av de i lagen angivna förutsättningarna för tvångsinlöseninstitutets tillämpning.⁸⁰ Som har diskuterats ovan i avsnitt 1.1 synes bestämmelsernas tvingande natur vara vidsträckt, i synnerhet mot bakgrund av Högsta domstolens avgörande i NJA 2011 s. 429. Av domskälen i detta rättsfall kan det åtminstone konstateras att ett aktieägaravtal, varigenom en majoritetsägare avstått från sin rätt att påkalla tvångsinlösen, saknar aktiebolagsrättslig relevans.

Beträffande frågan huruvida avtalet, trots avsaknaden av aktiebolagsrättslig relevans, binder parterna, ger Högsta domstolen olyckligtvis inget klart svar. Den framhåller emellertid att ett aktieägaravtal som huvudregel binder parterna, trots avsaknaden av sådan relevans.⁸¹

---

⁷⁶ Prop. 2004/05:85 s. 815.

⁷⁷ Prop. 2004/05:85 s. 815.

⁷⁸ Prop. 2004/05:85 s. 815.

⁷⁹ Prop. 2004/05:85 s. 809.

⁸⁰ Prop. 2004/05:85 s. 809.

⁸¹ NJA 2011 s. 429. Se framförallt punkten 8 i HD:s domskäl.

Som tidigare har diskuterats i avsnitt 1.1 uttrycker såväl tingsrätten som hovrätten att utgångspunkten är att aktieägaravtal är bindande mellan parterna samt att ett eventuellt avtalsbrott kan leda till skadeståndsskyldighet.⁸² I brist på ett klart uttalande från Högsta domstolen i den aktuella frågan måste rättsläget ändock anses vara oklart. Det finns emellertid visst stöd i såväl doktrin⁸³ som i lagkommentarer⁸⁴ för att huvudregeln bör tillämpas även vid aktieägaravtal om tvångsinlösen. Innebörden skulle i sådant fall vara att aktieägaravtalet binder parterna trots att avtalet i sig saknar aktiebolagsrättslig relevans. Rättsfallet NJA 2011 s. 429 samt den kritik som sedermera har framförts i juridisk doktrin behandlas mer utförligt nedan i avsnitten 5.2 och 5.3. I anslutning till detta behandlas även rättsfallet NJA 1972 s. 29, vilket har en nära anknytning till NJA 2011 s. 429.

3.5 Motiven bakom tvångsinlöseninstitutet

Tvångsinlöseninstitutet är ingen ny företeelse inom svensk aktiebolagsrätt – redan före ikraftträdandet av nya ABL fanns motsvarande bestämmelser om tvångsinlösen i 14 kap. 31-33 §§ äldre aktiebolagslagen (1975:1385) (ÄABL).⁸⁵ Som har redogjorts för ovan i avsnitt 3.1 så genomfördes emellertid vissa förändringar i tvångsinlöseninstitutet i och med ikraftträdandet av nya ABL, men institutets systematik och motiven bakom detsamma lämnades i stort oförändrade. Regeringen uttrycker i propositionen till nya ABL att de tidigare skälen bakom tvångsinlöseninstitutet fortfarande gör sig gällande.⁸⁶

Enligt motiven till bestämmelserna motiveras majoritetsägarens rätt till tvångsinlösen främst av det faktum att ett sådant institut förenklar fusioner mellan moderbolag och dotterbolag.⁸⁷ Skyldigheten för majoritetsägaren att lösa in minoritetens aktier motiveras istället av det faktum att en minoritet, som tillsammans inte når upp i ett ägande om en tiondel av aktierna i ett aktiebolag, inte har möjlighet att åtnjuta det skydd som ABL erbjuder i form av minoritetsskyddsregler.⁸⁸ En sådan minoritet befinner sig i en utsatt position mot bakgrund av att majoritetsägaren i princip kan kontrollera och styra aktiebolaget på ett vis som

---

⁸² NJA 2011 s. 429. Se tingsrättens och hovrättens domskäl.

⁸³ Sjöberg, Gustaf, *Tvångsinlösenreglerna tvingande*, JT 2011-12, s. 156 f.

⁸⁴ Andersson, Sten et al., aktiebolagslagen (2 februari 2015, Zeteo), kommentaren till 22 kap. 1 §.

⁸⁵ Prop. 2004/05:85 s. 437.

⁸⁶ Prop. 2004/05:85 s. 438.

⁸⁷ Prop. 2004/05:85 s. 437.

⁸⁸ Prop. 2004/05:85 s. 437.

denne finner tillfredsställande.⁸⁹ Av denna anledning är ett av de primära syftena bakom tvångsinlöseninstitutet att ge en sådan minoritet möjlighet att tvinga majoritetsägaren att köpa dess aktier.⁹⁰ Som diskuterats ovan i avsnitt 1.1 så hade frånvaron av bestämmelser om tvångsinlösen utgjort ett hinder för minoriteten att ta sig ur den utsatta position som ett sådant innehav innebär. Utöver det framlagda motiveras tvångsinlöseninstitutet av att det tillgodoser allmänhetens intresse av rationella ägarförhållanden inom näringslivet.⁹¹

---

⁸⁹ Prop. 2004/05:85 s. 439.

⁹⁰ Prop. 2004/05:85 s. 437 och s. 439.

⁹¹ Prop. 2004/05:85 s. 438.

4 Aktieägaravtal

I förevarande kapitel redogörs för aktieägaravtalets närmre beskaffenhet. Författar finner detta kapitel nödvändigt mot bakgrund av att syftet med denna uppsats bland annat är att utreda huruvida det är försvarbart att avtalsfriheten inskränks på så vis att ett avtalsvillkor i ett aktieägaravtal som avviker från bestämmelserna om tvångsinlösen i ABL, inte kan realiserats rent aktiebolagsrättsligt. I avsnitt 4.1 definieras och exemplifieras begreppet aktieägaravtal, varefter aktieägaravtalets begränsningar diskuteras i avsnitt 4.2.

4.1 Allmänt

Fenomenet aktieägaravtal saknar en entydig definition och förekommer inte i lagtext. Rättspraxis och förarbeten har inte heller lyckats åstadkomma en allmängiltig definition av begreppet.⁹² Däremot har sådana definitioner utkristalliserats i doktrin. Stattin och Svernlöv menar att aktieägaravtalets syfte är att fastslå överenskommelser mellan aktieägarna. Sådana överenskommelser kan exempelvis avse riktlinjer för hur aktieägarna ska rösta vid bolagsstämman eller sådant som aktieägarna inte vill att allmänheten ska kunna ta del av.⁹³ Följaktligen reglerar aktieägaravtalet ofta frågor som inte bör föras in i bolagsordningen mot bakgrund av dess offentlighet.⁹⁴ Lehrberg menar att ett avtal kan vara att karaktärisera som ett aktieägaravtal ”så länge två eller flera aktieägare är part i avtalet och avtalet åtminstone till en betydande del hänför sig till deras aktieäggande eller deras med ägandet följande rättigheter och skyldigheter i bolaget.”⁹⁵

Aktieägaravtal är ett viktigt instrument i syfte att reglera och styra aktieägarnas mellanhanden. På så vis utgör aktieägaravtalet ett komplement till bolagsordningen och eventuella stämmanvisningar.⁹⁶ Aktieägaravtal av vitt skilda slag förekommer, såsom avtal inom samarbetskategorin och köpkategorin.⁹⁷ Avtal hänförliga till samarbetskategorin reglerar, som

---

⁹² Arvidsson, Niklas, *Aktieägaravtal – Särskilt om besluts- och överlåtelsebindningar*, första upplagan, s. 59.

⁹³ Stattin, Daniel, Svernlöv, Carl, *Introduktion till aktieägaravtal*, andra upplagan, s. 19.

⁹⁴ Stattin, Daniel, Svernlöv, Carl, *Introduktion till aktieägaravtal*, andra upplagan, s. 19.

⁹⁵ Lehrberg, Bert, *Aktieägaravtal och bolagsordning*, första upplagan, s. 71.

⁹⁶ Stattin, Daniel, Svernlöv, Carl, *Introduktion till aktieägaravtal*, andra upplagan, s. 19.

⁹⁷ Lehrberg, Bert, *Aktieägaravtal och bolagsordning*, första upplagan, s. 67.

namnet antyder, samarbete mellan aktieägare. Avtal hänförliga till köpkategorin reglerar istället förpliktelser att köpa eller sälja aktier.⁹⁸ Normalt är samtliga aktieägare part i ett aktieägaravtal, i synnerhet gällande aktieägaravtal mellan aktieägare i små bolag.⁹⁹ Slutligen vill författarna poängtera att gängse avtalsrättsliga regler tillämpas avseende aktieägaravtalets tillkomst, tolkning och giltighet.¹⁰⁰

4.2 Aktieägaravtalets begränsningar

Aktieägaravtalet binder endast de aktieägare som faktiskt är parter i avtalet. Följaktligen saknar ett aktieägaravtal verkan i förhållande till övriga nuvarande - och framtida aktieägare.¹⁰¹ Detta är en väsentlig skillnad jämfört med bolagsordningen, som binder såväl samtliga nuvarande aktieägare som framtida aktieägare.¹⁰² Avseende aktieägaravtalets förhållande till aktiebolaget utgör den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen en begränsning. Detta kommer till uttryck på så vis att ett aktieägaravtal, i frånvaro av lagstöd, aldrig är bindande gentemot bolaget.¹⁰³ Således saknar aktieägaravtal i regel aktiebolagsrättslig relevans, vilket emellertid inte nödvändigtvis medför att parterna inte är obligationsrättsligt bundna av avtalet.¹⁰⁴

---

⁹⁸ Lehrberg, Bert, *Aktieägaravtal och bolagsordning*, första upplagan, s. 67.

⁹⁹ Lehrberg, Bert, *Aktieägaravtal och bolagsordning*, första upplagan, s. 68.

¹⁰⁰ Lehrberg, Bert, *Aktieägaravtal och bolagsordning*, första upplagan, s. 68.

¹⁰¹ Danelius, Johan, Ericson, Johannes, *Trångsinlösen av aktier och aktieägaravtal*, SvJT 2011, s. 867.

¹⁰² Lehrberg, Bert, *Aktieägaravtal och bolagsordning*, första upplagan, s. 96.

¹⁰³ Arvidsson, Niklas, *Aktieägaravtal – Särskilt om besluts- och överlåtelsebindningar*, första upplagan, s. 277.

¹⁰⁴ Se exempelvis NJA 1972 s. 29 och NJA 2011 s. 429.

5 Rättsfallsreferat och kritik

I förevarande kapitel framställs två rättsfallsreferat av betydelse för uppsatsens syfte. Därutöver redovisas även delar av den kritik som har riktats mot NJA 2011 s. 429. Kapitlet är av vikt mot bakgrund av att uppsatsens behandlade problemområde bärrör från avgörandena och den efterföljande kritiken. I avsnitt 5.1 refereras NJA 1972 s. 29, varefter NJA 2011 s. 429 refereras i avsnitt 5.2. Sedermera, i avsnitt 5.3, redogörs för delar av den kritik som har framförts gentemot det sistnämnda avgörandet.

5.1 NJA 1972 s. 29

5.1.1 Omständigheter i fallet

En majoritetsägare – käranden – i ett aktiebolag sålde aktieposter i etapper till sin son – svaranden – i syfte att förbereda för ett framtida generationsskifte i bolaget. Käranden förbehöll sig rösträtten för de sålda aktierna under sin livstid, vilket reglerades i köpeavtalet. I övrigt var syftet med avtalet att säkerställa familjens ställning och intressen i bolaget. Ett avtalsbrott föranlett av svarandens ovilja att rösta efter kärandens instruktioner, sanktionerades enligt avtalet genom återställande av aktierna mot återbetalning av den erlagda köpeskillingen. Meningsskiljaktigheter parterna emellan avseende bolagets förvaltning hade uppstått efter att käranden varit pådrivande i en för bolaget ogynnsam tvist med ett annat bolag.

Sedermera misstänkte svaranden att käranden återigen tänkte försätta bolaget i en domstolsprocess med potentiellt skadlig utgång för bolaget, varför svaranden röstade i strid mot kärandens instruktioner vid en bolagsstämma. Detta fick till följd att käranden uteslöts ur bolagsstyrelsen. Härefter stämde svaranden, varvid käranden yrkade återställande av aktierna mot återbetalning av köpeskillingen som en följd av svarandens avtalsbrott. Svaranden yrkade i första hand att käromålet skulle ogillas i sin helhet och i andra hand att vederlaget per aktie skulle jämkas uppåt med hänsyn till aktiernas påtagliga värdeökning under åren.

5.1.2 Rättsfrågan

Fråga huruvida ett lagstridigt avtalsvillkor i ett aktieägaravtal medför att avtalet blir ogiltigt mellan kontrahenterna, samt huruvida lydadsplikt enligt nämnda avtalsvillkor är underkastat begränsningar.

5.1.3 Högsta domstolens bedömning

Högsta domstolen konstaterar inledningsvis att avtalsvillkoret avseende rösträttsförbehållet till sin ordalydelse är ogiltigt då det strider mot det aktiebolagsrättsliga splittringsförbudet, vilket innebär att en aktie inte kan splittras såtillvida att äganderätten och rösträtten för samma aktier tillfaller olika personer. Högsta domstolen anför fortsättningsvis att denna omständighet emellertid inte utesluter att avtalet är giltigt kontrahenterna emellan. En sådan ordning medför, enligt Högsta domstolen, att avtalet innebär en bestämmanderätt avseende röstutövningen för käranden samt en motsvarande förpliktelse för svaranden att åtygda kärandens röstänvisningar. Ett sådant avtalsvillkor är enligt domstolen att likställa med ett rösträttsåtagande enligt ett aktieägaravtal.

Vidare behandlar domstolen frågan huruvida svarandens förpliktelser enligt avtalet – lyd- nadsplikten – kan begränsas. Härvidlag finner Högsta domstolen att lyd- nadsplikten enligt avtalet är begränsad såtillvida att avsteg från densamma får göras för de fall fullgörelse av förpliktelsen medför en påtaglig risk för skadliga verkningar för bolaget. Domstolen finner denna ordning motiverad i förevarande fall då den ligger i linje med avtalsvillkorets syfte – att säkerställa familjens och bolagets intressen. Vidare anser domstolen att en dylik be- gränsning även motiveras av rösträttsförbehållets längd, då denna medför att flera väsent- liga omständigheter kan förändras under tiden, exempelvis avseende vem som på bästa vis kan avgöra vilka åtgärder som är mest gynnsamma för bolaget. Mot bakgrund av kärandens anmärkningsvärda processföring i tidigare fall samt de indikationer på att domstolsprocess ånyo var vid handen, finner domstolen att svaranden haft fog att anta att fullgörelse av rö- stutövningsförpliktelsen i vart fall skulle innebära en påtaglig risk för skadliga verkningar för bolaget. På dessa grunder finner Högsta domstolen att svaranden inte har brutit mot sina förpliktelser enligt avtalet, varför käromålet ogillas.

5.1.4 Följder av avgörandet

För denna framställnings vidkommande är förhållandet mellan aktieägaravtalets obligat- ionsrättsliga - och aktiebolagsrättsliga verkningar intressant. I detta sammanhang konstate- rar Högsta domstolen, till synes utan svårighet, att avtalet är ogiltigt då det strider mot det aktiebolagsrättsliga splittringsförbudet. Den praktiska innebörden av denna ordning är i fö- revarande fall att rösträttsförbehållet saknar verkan gentemot bolaget. Således är ett stäm- mobeslut som följer av en eventuell avtalsstridig röstning giltigt i sig. Däremot konstaterar domstolen att ett giltigt avtal på obligationsrättslig grund ändå måste anses föreligga kon-

trahenterna emellan. I förevarande fall föreligger inget avtalsbrott, varför sanktionsfrågan inte ställs på sin spets. Behållningen av fallet är emellertid alltjämt att ett aktieägaravtal som saknar verkan i förhållande till bolaget ändå kan vara bindande för kontrahenterna. Mot bakgrund av dessa uttalanden torde naturligen även sanktioner kunna komma ifråga för det fall avtalsbrott föreligger.

5.2 NJA 2011 s. 429

5.2.1 Omständigheter i fallet

Carmeuse S.A. – tillika kändanden – och SMA International B.V. – tillika svaranden – ägde ursprungligen hälften var av aktierna i ett svenskt aktiebolag (fortsättningsvis benämnt ”bolaget”). Mot bakgrund av kändandens och svarandens samägande, träffades ett aktieägaravtal som reglerade parternas inbördes förhållanden. Aktieägaravtalet innebar bland annat att svaranden hade rätt att lösa in samtliga kändandens aktier i bolaget utom en, givet att förutsättningarna härför var uppfyllda. Vid tiden för avgörandet av förevarande fall hade inlösen skett i enlighet med en skiljedom innebärande att svaranden hade löst in samtliga kändandens aktier i bolaget utom en. Något senare meddelades ytterligare en skiljedom mellan parterna vari det fastslogs att svaranden hade rätt att tvångsinlösa kändandens sista aktie i bolaget enligt bestämmelserna därom i 22 kap. ABL.

Kändanden yrkade att rätten i särskild dom, så kallad mellandom, skulle fastställa att svaranden inte hade rätt att lösa in den sista aktien i bolaget. Som grund för sitt yrkande anförde kändanden att svaranden genom aktieägaravtalet hade avstått från sin rätt till tvångsinlösen, vilket svaranden bestred. Tingsrätten beslutade därför att i mellandom pröva frågan huruvida svaranden har rätt att tvångsinlösa kändandens sista aktie i bolaget även om svaranden genom aktieägaravtalet kunde anses ha avstått från denna rättighet.

5.2.2 Rättsfrågan

Fråga huruvida en majoritetsaktieägare har rätt att lösa in återstående aktier i ett aktiebolag enligt bestämmelserna om tvångsinlösen i 22 kap. ABL, även om majoritetsaktieägaren på förhand har avstått från denna rättighet genom en bestämmelse därom i ett aktieägaravtal.

5.2.3 Högsta domstolens bedömning

Inledningsvis konstaterar Högsta domstolen att bestämmelserna om tvångsinlösen i 22 kap. ABL är tvingande såtillvida att avsteg från vad som föreskrivs inte får göras genom bolags-

ordningen. Domstolen understryker att det med avsteg härvidlag avses såväl inskränkning av rätten eller skyldigheten till tvångsinlösen som en förändring av de i lagen angivna förutsättningarna för tvångsinlöseninstitutets tillämpning. Därefter konstaterar Högsta domstolen att det i förevarande fall rör sig om begränsningar av rätten till tvångsinlösen stipulerade i ett aktieägaravtal. Domstolen uttrycker att aktieägaravtal som huvudregel enbart binder parterna, vilket innebär att sådana avtal vanligtvis saknar aktiebolagsrättslig relevans. Högsta domstolen finner stöd för sitt resonemang i den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen som innebär att aktieägaravtal inte kan tillerkännas aktiebolagsrättslig relevans utan uttryckligt lagstöd.

Sedermera fastslår Högsta domstolen, med hänvisning till motiven bakom tvångsinlöseninstitutet, att starka skäl ansågs tala emot möjligheten att inskränka eller ta bort rätten till tvångsinlösen genom en bestämmelse därom i bolagsordningen. Domstolen konstaterar vidare att inskränkningar genom aktieägaravtal inte överhuvudtaget berördes i motiven. Därefter diskuterar Högsta domstolen de syften som föranlett bestämmelserna om tvångsinlösen – att förenkla fusioner mellan moderbolag och dotterbolag, att tillgodose behovet av ett minoritetsskydd och att tillfredsställa allmänhetens intresse av rationella ägarförhållanden inom näringslivet – samt huruvida dessa syften skulle förfelas för det fall det vore möjligt att på förhand inskränka rätten till tvångsinlösen genom bestämmelse därom i ett aktieägaravtal. Högsta domstolen menar att dessa syften skulle förfelas om ett sådant förfarande vore tillåtet, varför den kommer till slutsatsen att det inte finns något utrymme att på förhand inskränka rätten till tvångsinlösen genom en bestämmelse i ett aktieägaravtal. För det aktuella fallet innebär detta att svaranden har rätt att lösa in kärandens sista aktie i bolaget, och detta även om svaranden genom aktieägaravtalet kan anses ha avstått från denna rättighet.

5.2.4 Följder av avgörandet

Mot bakgrund av förevarande avgörande kan det konstateras att tvångsinlöseninstitutets tvingande natur är vidsträckt. Detta eftersom Högsta domstolen fastslog att ett aktieägaravtal, varigenom en majoritetsägare avstått från sin rätt att påkalla tvångsinlösen, saknar aktiebolagsrättslig relevans. Som har diskuterats ovan i avsnitt 3.4 ger Högsta domstolen olyckligtvis inget klart svar på frågan huruvida avtalet, trots avsaknaden av aktiebolagsrättslig relevans, binder parterna. Högsta domstolen framhöll emellertid, i allmänna ordalag, att aktieägaravtal som huvudregel binder parterna, och detta trots avsaknaden av materiell re-

levans. I frånvaro av ett mer explicit uttalande från Högsta domstolen i den aktuella frågan måste rättsläget anses vara oklart. Såväl tingsrätten som hovrätten fastslog emellertid, med all önskvärd tydlighet, att utgångspunkten är att aktieägaravtal är bindande mellan parterna samt att ett eventuellt avtalsbrott kan leda till kontraktuella påföljder i form av skadestånd. Tingsrättens bedömning grundar sig delvis i rättsfallet NJA 1972 s. 29, vilket har redogjorts för ovan i avsnitt 5.1. Utöver tingsrättens och hovrättens uttalanden finns det även visst stöd i doktrin och lagkommentarer för att ett aktieägaravtal är bindande mellan parterna, trots att avtalet i sig saknar aktiebolagsrättslig relevans. Även om rättsläget måste anses vara oklart kan det åtminstone konstateras att ett aktieägaravtal *kan* anses vara bindande mellan parterna trots att avtalets materiella innehåll inte kan realiseras rent aktiebolagsrättsligt.

Följderna av avgörandet kan sammanfattas på så vis att tvångsinlösen får påkallas även om part genom ett aktieägaravtal har av sagt sig denna rättighet. Ett påkallande av tvångsinlösen i en sådan situation skulle emellertid kunna föranleda skadeståndsskyldighet för den part som begår ett avtalsbrott. Utgången i förevarande fall är, som tidigare nämnts, omdiskuterad och flitigt kommenterad i juridisk doktrin. I det kommande avsnittet ämnar författarna redogöra för delar av den kritik som har framförts gentemot avgörandet.

5.3 Kritik som framförts gentemot NJA 2011 s. 429

5.3.1 Niklas Arvidsson¹⁰⁵

Arvidsson har i två separata framställningar behandlat de frågeställningar som aktualiseras i NJA 2011 s. 429. Den första framställningen ges emellertid inget utrymme i detta sammanhang då den avfattades under tiden mellan hovrättens och Högsta domstolens avgöranden.¹⁰⁶ Författarna lägger istället all vikt vid den framställning Arvidsson författade efter Högsta domstolens avgörande.¹⁰⁷

Arvidsson konstaterar inledningsvis att Högsta domstolen för första gången uttryckligen bekräftar den aktiebolagsrättsliga separationsprincipens existens genom ifrågavarande avgörande. Tidigare har det endast förekommit uttalanden som indirekt ger stöd för att en sådan princip faktiskt existerar. Arvidsson påpekar emellertid att det för det aktuella målets

---

¹⁰⁵ Arvidsson, Niklas, *Aktieägaravtalet och dess rättsverkningar*, Ny Juridik 4:10, s. 42 och Arvidsson, Niklas, *Högsta domstolen och den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen*, JT 2011-12, s. 50.

¹⁰⁶ Arvidsson, Niklas, *Aktieägaravtalet och dess rättsverkningar*, Ny Juridik 4:10, s. 42.

¹⁰⁷ Arvidsson, Niklas, *Högsta domstolen och den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen*, JT 2011-12, s. 50.

vidkommande är viktigare att utröna principens avgränsningar och tillämpningsomfång, vilket domstolen inte lyckats göra på ett tillfredsställande vis.¹⁰⁸

Det torde, enligt Arvidsson, stå klart att förhandsavståenden saknar verkan för tvångsinlösenförfarandet för det fall separationsprincipen är tillämplig. Om principen inte skulle vara tillämplig, menar Arvidsson att frågan måste lösas på annat vis, exempelvis genom beaktande av regelns ändamålsstrukturer. Arvidsson menar att separationsprincipens tillämpbarhet är avhängig huruvida rättsfrågan behandlar aktiebolagsrättsliga verkningar. Enligt Arvidsson förhåller det sig nämligen så att separationsprincipen endast är tillämpbar för det fall rättsfrågan behandlar just aktiebolagsrättsliga verkningar. Därvidlag uppstår naturligen frågan vad som kan anses utgöra aktiebolagsrättsliga verkningar. I detta avseende gör Arvidsson gällande att aktiebolagsrättsliga verkningar endast omfattar verkningar i bolagets inre rättsförhållanden. Följaktligen menar han att principens tillämpbarhet avgränsas av dessa inre rättsförhållanden. Till stöd för detta resonemang anför Arvidsson att en sådan avgränsning är etablerad i rättskällorna, bland annat med hänsyn till att frågor rörande huruvida bolaget eller dess organ är bundna av avtalet endast behandlats i samband med verkningar inom aktiebolaget, exempelvis bolagsstämmobeslut.¹⁰⁹

För det fall ovan presenterade definition av begreppet ”aktiebolagsrättslig verkan” är den rådande, menar Arvidsson att separationsprincipen inte kan tillämpas i målet. Detta följer av att tvångsinlöseninstitutet inte är en del av aktiebolagets inre rättsförhållanden. Arvidsson gör till och med gällande att det inte ens är fråga om aktiebolagets yttre förhållanden, utan menar istället att förfarandet enligt 22 kap. 1 § ABL rör förhållandet mellan de kontraherande aktieägarna.¹¹⁰ Mot bakgrund av denna ordning finner Arvidsson att domstolen endast kan ha grundat avgörandet på separationsprincipen om tillämpningsområdet för densamma expanderats såtillvida att hela ABL nu omfattas.¹¹¹

Frågan huruvida Högsta domstolen verkligen avsett att separationsprincipens tillämpningsområde ska utvidgas till att omfatta hela ABL, besvarar Arvidsson nekande. Han menar att en sådan ordning medför en rad olika problem, vilka härrör från det förhållande att principen, som den nu är utformad, inte medger några undantag. Detta får till följd att situationer

---

¹⁰⁸ Arvidsson, Niklas, *Högsta domstolen och den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen*, JT 2011-12, s. 53.

¹⁰⁹ Arvidsson, Niklas, *Högsta domstolen och den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen*, JT 2011-12, s. 53.

¹¹⁰ Arvidsson, Niklas, *Högsta domstolen och den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen*, JT 2011-12, s. 53.

¹¹¹ Arvidsson, Niklas, *Högsta domstolen och den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen*, JT 2011-12, s. 54.

som uppstår genom reglering i ABL är skyddade från avtalspåverkan – således kan avtal i praktiken aldrig få aktiebolagsrättslig verkan. Arvidsson menar därutöver att en sådan, vidare, definition av principen – i kombination med dess ovillkorliga natur – även innebär att bedömningar utifrån en specifik regels ändamålsstruktur inte är möjliga. I detta sammanhang åskådliggör Arvidsson orimligheten i denna ordning genom att jämföra tvångsinlöseninstitutet i 22 kap. 1 § ABL med förhandsavståenden i samband med inlösen enligt 4 kap. 33 § ABL och skadestånd enligt 29 kap. ABL. Arvidsson menar att dessa regler – trots vitt skilda bakomliggande syften och ändamål – alltid kommer att bedömas på samma vis, nämligen att separationsprincipen utesluter att avtalet får aktiebolagsrättslig verkan. Vidare ifrågasätter Arvidsson ordningen då den får till följd att samtliga regler i ABL betraktas som aktiebolagsrättsliga, när det egentligen finns flera exempel på straffrättsliga -, avtalsrättsliga - och skadeståndsrättsliga regler i ABL. Arvidsson anser att det är en förutsättning att aktiebolagsrättsliga verkningar är begränsade till bolagets inre förhållanden för att möjliggöra en uppdelning av avtalets obligationsrättsliga - och aktiebolagsrättsliga verkningar.¹¹²

Frågan som alltjämt kvarstår är vilket tillämpningsomfång Högsta domstolen medgivit separationsprincipen, om den över huvud taget tillämpas i målet. Arvidsson konstaterar att utgången i målet i vart fall överensstämmer med den utgång han hade förväntat sig om separationsprincipen tillämpats. Enligt Arvidsson grundar sig emellertid det avgörande uttalandet i domen på förarbetsuttalanden som presenterar syftet och ändamålet bakom tvångsinlöseninstitutet.¹¹³ Mot bakgrund av att Arvidsson inte ser någon möjlighet till ändamålsbedömningar inom ramen för separationsprincipen anser han att domen kan tolkas på två vitt skilda sätt. Det första sättet innebär att Högsta domstolen faktiskt tillämpar separationsprincipen och att ändamålsbedömningen endast utgör ett led i att konstatera principens ovillkorade natur, det vill säga att undantag från densamma inte är möjliga. En sådan tolkning av rättsfallet medför även att domstolen utökat tillämpningsområdet till den ovan berörda, vidare, innebörden av principen. Enligt Arvidsson är en sådan ordning så orimlig att avgörandet inte ens kan accepteras.¹¹⁴

Det andra sättet att tolka rättsfallet på är att Högsta domstolen berör syftet och ändamålet bakom tvångsinlöseninstitutet för att utreda huruvida det är möjligt att tillämpa separat-

---

¹¹² Arvidsson, Niklas, *Högsta domstolen och den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen*, JT 2011-12, s. 55.

¹¹³ NJA 2011 s. 429. Se punkten 14 i HD:s domskäl.

¹¹⁴ Arvidsson, Niklas, *Högsta domstolen och den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen*, JT 2011-12, s. 58.

ionsprincipen analogivis. Arvidsson menar att en sådan tillämpning av principen öppnar upp för ändamålsbedömningar på ett vis som inte är möjligt i fall då principen är direkt tillämplig. Arvidsson menar att rättsfallet bör tolkas så att Högsta domstolen, i linje med hans egen begreppshantering, anser att tvångsinlöseninstitutet ligger för långt ifrån bolagets inre rättsförhållanden för en direkt tillämpning av separationsprincipen, men tillräckligt nära förhållanden som har aktiebolagsrättsliga verkningar för att principen ska kunna tillämpas analogt. Arvidsson ansluter sig till förevarande tolkning av rättsfallet då han anser den vara långt mer lätthanterlig och logisk än den förra. Tolkningen medför att domstolarna i framtiden tillåts göra ändamålsbedömningar från fall till fall i situationer där separationsprincipen inte är direkt tillämplig.¹¹⁵

Vad gäller frågan avseende parternas obligationsrättsliga bundenhet, menar Arvidsson att domen mest sannolikt ger vid handen att avtalet inte är bindande ens parterna emellan. Arvidsson hänvisar härvidlag till logiska krav, varvid två motstridiga rättsförhållanden inte gärna kan föreligga mellan samma parter vid samma tidpunkt. Enligt det omtvistade avtalet i målet har en part fransagt sig rätten att påkalla tvångsinlösen samtidigt som samma part har rätt att påkalla tvångsinlösen enligt lag. Då domstolen endast bekräftar det senare förhållandet hade ett fastställande av rättigheterna enligt avtalet, och eventuellt påkallande av sanktioner, varit en direkt motsägelse mot domen. Arvidsson finner det därvidlag rimligt att förhandsavståendet inte är bindande parterna emellan, men påpekar samtidigt att Högsta domstolen avsiktligt avhåller sig från att behandla frågan, varför rättsläget inte är helt klart.¹¹⁶

Avslutningsvis framhåller Arvidsson, vad gäller de två olika vis på vilka rättsfallet kan förstås, att han ansluter sig till den ena tolkningen då den framstår som det rimligaste alternativet. Med det inte sagt att han inte är kritisk även till detta alternativ. Arvidsson menar att Högsta domstolens ställningstagande är anmärkningsvärt då det berör ett utpräglat kommersiellt sammanhang, vari avtalsfriheten torde betraktas som en grundläggande utgångspunkt. Arvidsson konstaterar slutligen att Högsta domstolen uppenbarligen anser sig vara nödgad att ingripa i frågan, snarare än att låta ekonomiskt rationella parter hantera saken själva.¹¹⁷

---

¹¹⁵ Arvidsson, Niklas, *Högsta domstolen och den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen*, JT 2011-12, s. 59.

¹¹⁶ Arvidsson, Niklas, *Högsta domstolen och den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen*, JT 2011-12, s. 63.

¹¹⁷ Arvidsson, Niklas, *Högsta domstolen och den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen*, JT 2011-12, s. 63.

5.3.2 Erik Nerep¹¹⁸

Inledningsvis bör poängteras att förevarande artikel författades innan den aktuella tvisten slutligen togs upp till prövning i Högsta domstolen. Mot bakgrund av att Högsta domstolen kom till samma avgörande som tingsrätten och hovrätten, gör sig emellertid många av Nereps resonemang och argument alljämt gällande. Nerep inleder med att fastslå att den allmänna principen inom svensk aktiebolagsrätt är att aktieägaravtal inte har någon aktiebolagsrättslig relevans. Innebörden av detta är, enligt Nerep, att ett aktieägaravtal varken binder bolaget eller bolagsorganen. Nerep framhåller emellertid att ett aktieägaravtal normalt sett är bindande mellan avtalsparterna, och detta trots avsaknaden av aktiebolagsrättslig relevans. Enligt Nerep innebär detta att det föreligger en slags dikotomi aktiebolagsrätten och avtalsrätten emellan.¹¹⁹

Nerep menar att det faktum att bestämmelserna om tvångsinlösen är av tvingande karaktär, inte hindrar aktieägare från att avtala om avvikelser från bestämmelserna i ett aktieägaravtal. Däremot anser Nerep att det är en annan frågeställning huruvida det svenska rättssystemet hade godtagit och sanktionerat sådana överenskommelser för det fall de är förenade med någon form av sanktion. Sammantaget konstaterar Nerep sålunda, mot bakgrund av utgången i det aktuella rättsfallet, att tvångsinlösenrätten kan avtalas bort genom bestämmelse därom i ett aktieägaravtal. Aktieägaravtalet är däremot inte kapabelt att begränsa tvångsinlösenrätten som föreligger enligt bestämmelserna i ABL. Nerep framhåller emellertid att den part som bryter mot aktieägaravtalet, genom att påkalla tvångsinlösen, skulle kunna bli skadeståndsskyldig gentemot den andre parten. I detta sammanhang ställer sig Nerep återigen frågan huruvida det svenska rättssystemet hade godtagit och sanktionerat sådana överenskommelser om de exempelvis hade varit förenade med ett synnerligen högt avtalsvite. För det fall rättssystemet accepterar och sanktionerar sådana överenskommelser, menar Nerep att aktieägare kan nödgas avstå från sin rätt till tvångsinlösen. Detta skulle i förlängningen kunna leda till att de tvingande bestämmelserna om tvångsinlösen i ABL till stor del förlorar sin betydelse. Vidare menar Nerep att innebörden skulle vara att ett aktieägaravtal, som begränsar tvångsinlösenrätten, i praktiken erhåller aktiebolagsrättslig relevans. Nerep

---

¹¹⁸ Nerep, Erik, *Aktiebolagsrättslig verkan av aktieägaravtal – särskilt om begränsningar i rätten till tvångsinlösen enligt ABL 22 kap.*, Festskrift till Torkel Gregow, s. 347.

¹¹⁹ Nerep, Erik, *Aktiebolagsrättslig verkan av aktieägaravtal – särskilt om begränsningar i rätten till tvångsinlösen enligt ABL 22 kap.*, Festskrift till Torkel Gregow, s. 347.

poängterar emellertid att allt för höga avtalsviten kan komma att jämkas enligt generalklausulen i 36 § AvtL.¹²⁰

Slutligen för Nerep en diskussion kring rättsläget de lege ferenda, varvid han överväger huruvida den allmänna principen inom svensk aktiebolagsrätt – att aktieägaravtal inte har någon aktiebolagsrättslig relevans – bör ersättas av en anglosaxisk lösning. Nerep menar att innebörden av en sådan lösning är att aktieägaravtalet ges full, eller åtminstone viss, aktiebolagsrättslig relevans. Efter framläggningen av förevarande förslag, lyfter Nerep själv fram bristerna med detsamma. Till att börja med fordrar lösningen att samtliga nuvarande - och framtida aktieägare är parter i aktieägaravtalet. Vidare menar Nerep att lösningen hade skapat ett besvärligt förhållande bolagsordningen och aktieägaravtalet emellan, innebärande att bolagsordningens status hade kunnat gå förlorad. Mot bakgrund av bristerna med den framlagda lösningen konstaterar Nerep att den inte är kapabel att lösa problematiken. Slutligen fastslår Nerep således att det inte är realistiskt att frånga den allmänna principen inom svensk aktiebolagsrätt – principen gällande att aktieägaravtal inte har någon aktiebolagsrättslig relevans.¹²¹

5.3.3 Johan Danelius och Johannes Ericson¹²²

Danelius och Ericsons analys av NJA 2011 s. 429 är ömsom kritisk, ömsom instämmande. Inledningsvis konstaterar de att utgången i fallet är i linje med den gängse uppfattningen av rättsläget – att det på förhand inte är möjligt att avsäga sig rätten till tvångsinlösen genom aktieägaravtal. De menar emellertid att vägen fram till domslutet – domskälen – är kontroversiella och ger upphov till nya frågeställningar och viss definitionsproblematik.¹²³ Danelius och Ericson ägnar den fortsatta framställningen åt att spekulera i vilka ytterligare problem som kan uppstå som en följd av de frågeställningar domskälen ger upphov till. Det är denna diskussion som här återges i sina huvuddrag.

Enligt Danelius och Ericson är det logiskt att Högsta domstolens bedömning grundar sig i den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen. Det är emellertid domstolens definition och

---

¹²⁰ Nerep, Erik, *Aktiebolagsrättslig verkan av aktieägaravtal – särskilt om begränsningar i rätten till tvångsinlösen enligt ABL 22 kap.*, Festskrift till Torkel Gregow, s. 350 och s. 354.

¹²¹ Nerep, Erik, *Aktiebolagsrättslig verkan av aktieägaravtal – särskilt om begränsningar i rätten till tvångsinlösen enligt ABL 22 kap.*, Festskrift till Torkel Gregow, s. 357 f.

¹²² Danelius, Johan, Ericson, Johannes, *Tvångsinlösen av aktier och aktieägaravtal*, SvJT 2011, s. 857.

¹²³ Danelius, Johan, Ericson, Johannes, *Tvångsinlösen av aktier och aktieägaravtal*, SvJT 2011, s. 864.

tillämpning av principen som riskerar vålla problem. Domstolen menar att principen innebär att ett avtal mellan aktieägare saknar aktiebolagsrättslig verkan i frånvaro av lagstöd, vilket är problematiskt med hänsyn till att det har rätt delade meningar om innebörden av begreppet ”aktiebolagsrättslig verkan”. I förarbeten och doktrin torde den allmänna uppfattningen i detta avseende vara att ett aktieägaravtal inte är verksamt gentemot bolaget och dess organ. Härvidlag intar domstolen ett nytt - och delvis avvikande förhållningssätt i sitt försök att bringa klarhet i terminologin. Det är i förhållande till domstolens analys av begreppet ”aktiebolagsrättslig verkan” som Danelius och Ericson framställer merparten av sin kritik.¹²⁴

Danelius och Ericson lägger störst vikt vid att domstolen vid sin bedömning söker utröna huruvida den norm som aktieägaravtalet är kopplad till är av aktiebolagsrättslig natur. Danelius och Ericson menar att redan detta uttalande torde medföra vissa definitionsproblem vad gäller begreppet ”aktiebolagsrättslig natur”, men konstaterar vidare att domstolen avhjälpel problematiken med en tämligen enkel lösning, nämligen att rättstillämparen bör se till vad lagstiftaren kan anses ha avsett i frågan. I detta sammanhang konstaterar domstolen att lagstiftaren torde ha avsett att bestämmelserna som återfinns i ABL är av aktiebolagsrättslig natur.¹²⁵ Då tvångsinlöseninstitutet regleras i ABL är bestämmelserna därom, enligt Högsta domstolens resonemang, således av ”aktiebolagsrättslig natur”. Detta får till följd att ett aktieägaravtal som avviker från ABL:s bestämmelser i detta avseende saknar aktiebolagsrättslig verkan.¹²⁶ I anslutning till detta gör Danelius och Ericson gällande att en ordning, där en regels faktiska placering i lagstiftningen är avgörande för om regeln är av aktiebolagsrättslig natur eller inte, är tveksam. De menar vidare att en regels beskaffenhet knappast förändras för det fall den placeras inom eller utom ABL:s regelverk.¹²⁷

Danelius och Ericson menar att Högsta domstolens nytänkande, i ovan behandlade sammanhang, ger vid handen att aktieägaravtalets verkningar gentemot bolaget inte längre är av avgörande betydelse för tillämpningen av separationsprincipen. Vidare konstaterar de att uppdelningen mellan aktiebolagsrättsliga - och avtalsrättsliga frågor, vilken varit bruklig vid tillämpningen av separationsprincipen, inte heller är av lika central betydelse som tidigare.

---

¹²⁴ Danelius, Johan, Ericson, Johannes, *Tvångsinlösen av aktier och aktieägaravtal*, SvJT 2011, s. 865.

¹²⁵ Danelius, Johan, Ericson, Johannes, *Tvångsinlösen av aktier och aktieägaravtal*, SvJT 2011, s. 865.

¹²⁶ Danelius, Johan, Ericson, Johannes, *Tvångsinlösen av aktier och aktieägaravtal*, SvJT 2011, s. 864.

¹²⁷ Danelius, Johan, Ericson, Johannes, *Tvångsinlösen av aktier och aktieägaravtal*, SvJT 2011, s. 866.

Innan det nu aktuella avgörandet var det, enligt Danelius och Ericson, rimligt att se bestämmelser i ABL, som behandlar aktieägares mellanhavanden, som avtalsrättsliga till sin natur, till skillnad mot bestämmelser som reglerar verkningar gentemot bolaget, vilka snarare var aktiebolagsrättsliga till sin natur. Danelius och Ericson menar att denna ordning nu förändrats så tillvida att regler i ABL som behandlar aktieägares mellanhavanden är aktiebolagsrättsliga till sin natur istället för avtalsrättsliga, eller att de i vart fall är såväl aktiebolagsrättsliga som avtalsrättsliga. Med anledning av denna förändring finner Danelius och Ericson att begreppen ”aktiebolagsrättsliga verkningar” och ”avtalsrättsliga verkningar” inte längre kan ses som motsatser som är relevanta vid bestämmandet av ett aktieägaravtals verkningar.¹²⁸ Istället är det avgörande om avtalet i fråga är kopplat till en norm i ABL, och vad lagstiftaren i så fall kan tänkas ha avsett vad gäller möjligheten att göra avsteg från den aktuella normen genom avtal.¹²⁹

Danelius och Ericson menar att domskälen ger anledning att ifrågasätta huruvida aktieägaravtalet är bindande mellan kontrahenterna i samma omfattning som före avgörandet. De menar härvidlag att det följer av det nya förhållningssättets natur att partsbundenheten kommer att respekteras i mindre utsträckning än tidigare i en aktiebolagsrättslig kontext.¹³⁰ Vidare menar de att det råder nästintill lika stor osäkerhet avseende partsbundenheten även utanför den aktiebolagsrättsliga kontexten. Detta följer av att domstolen fokuserar på upprätthållandet av regelns syfte samt att den i samband med detta likställer aktieägaravtalet med bolagsordningen vad gäller möjligheten att göra avsteg från den ifrågasatt bestämmelsen. I detta sammanhang menar Danelius och Ericson att bestämmelsens syfte alltså är detsamma oavsett om frågan gällande avtalets verkningar uppstår utanför ett aktiebolagsrättsligt sammanhang. De menar vidare att detta förhållande skulle kunna utgöra hinder för att aktualisera exempelvis skadestånd utanför den aktiebolagsrättsliga kontexten.¹³¹

Avslutningsvis kan konstateras att Danelius och Ericsons inställning är att aktieägaravtalets verkningar mellan avtalsparterna sannolikt kommer att försvagas med anledning av Högsta domstolens dom. De påpekar emellertid att utgångspunkten alltså är att ett aktieägaravtal

---

¹²⁸ Danelius, Johan, Ericson, Johannes, *Trångsinlösen av aktier och aktieägaravtal*, SvJT 2011, s. 866.

¹²⁹ Danelius, Johan, Ericson, Johannes, *Trångsinlösen av aktier och aktieägaravtal*, SvJT 2011, s. 871.

¹³⁰ Danelius, Johan, Ericson, Johannes, *Trångsinlösen av aktier och aktieägaravtal*, SvJT 2011, s. 866.

¹³¹ Danelius, Johan, Ericson, Johannes, *Trångsinlösen av aktier och aktieägaravtal*, SvJT 2011, s. 868.

är bindande mellan parterna, men att denna utgångspunkt numera är förenad med fler reservationer än tidigare. Detta skulle kunna leda till en mer återhållsam inställning till införandet av avsteg från ABL i aktieägaravtal, vilket är en tveksam utveckling ur avtalsfrihetssynpunkt enligt Danelius och Ericson.¹³²

5.3.4 Gustaf Sjöberg¹³³

Inledningsvis konstaterar Sjöberg att domskälen som Högsta domstolen presenterar i NJA 2011 s. 429 är mycket knapphändiga, vilket framkallar diverse frågor beträffande räckvidden av prejudikatet. Sjöberg menar exempelvis att domskälen enkom behandlar inskränkning av tvångsinlösenrätten som har avtalats på förhand, det vill säga inskränkning som har avtalats innan förutsättningarna för tvångsinlösen de facto föreligger. Härvidlag begrundar Sjöberg huruvida avgörandet från Högsta domstolen kan anses inbegripa andra slag av modifieringar av bestämmelserna om tvångsinlösen. Vidare menar Sjöberg att domstolen inte heller klargör huruvida avgörandet ska vara vägledande avseende aktieägaravtalets obligationsrättsliga giltighet.¹³⁴ I det följande ämnar författarna redogöra för Sjöbergs argumentation bakom de nyligen framlagda resonemangen.

Som Sjöberg mycket riktigt påpekar grundar sig det aktuella avgörandet i syftena bakom tvångsinlöseninstitutet, samt i det faktum att dessa skulle förfelas för det fall det vore tillåtet att inskränka rätten till tvångsinlösen genom en bestämmelse därom i ett aktieägaravtal. Enligt Sjöberg bör argumentationen fram till avgörandet sättas ifråga. Härvidlag framhåller Sjöberg att det framgår av propositionen till ABL att bestämmelserna om tvångsinlösen är tvingande till sin natur. Det därpå följande förarbetsuttalandet – gällande att avsteg från bestämmelserna inte får göras i bolagsordningen – betraktar Sjöberg enkom som ett exempel. Därefter framhåller Sjöberg att en tolkning i enlighet med hans synsätt hade lett till att den tvingande karaktären av bestämmelserna även inbegriper att avsteg inte får göras genom överenskommelse i ett aktieägaravtal. Sjöberg understryker att Högsta domstolen fäste vikt vid förarbetsuttalandet, men att den olyckligtvis tolkade detsamma som att det enbart om-

---

¹³² Danelius, Johan, Ericson, Johannes, *Tvångsinlösen av aktier och aktieägaravtal*, SvJT 2011, s. 871.

¹³³ Sjöberg, Gustaf, *Tvångsinlösenreglerna tvingande*, JT 2011-12, s. 149.

¹³⁴ Sjöberg, Gustaf, *Tvångsinlösenreglerna tvingande*, JT 2011-12, s. 152 f.

fattar inskränkningar införda i en bolagsordning. Sammantaget anser Sjöberg att Högsta domstolen för en olycklig argumentation fram till ett korrekt avgörande.¹³⁵

Som har vidrörts ovan begrundar Sjöberg huruvida avgörandet från Högsta domstolen kan anses inbegripa andra slag av modifikationer av bestämmelserna om tvångsinlösen, vilket närmast landar i en fråga om räckvidden av bestämmelsernas tvingande natur. För att kunna fastställa denna räckvidd, framhåller Sjöberg att det är av vikt att diskutera motiven bakom att bestämmelserna är av tvingande natur. Härvidlag anför Sjöberg att det ovan diskuterade förarbetsuttalandet sannolikt är *”uppbackat av reella sakliga och systematiska skäl”*¹³⁶. Sjöberg menar exempelvis att tvångsinlöseninstitutets expropriativa beskaffenhet utgör just ett reellt sakligt och systematiskt skäl. Vidare framhåller Sjöberg att expropriation enbart bör tillåtas för det fall den följer förutsättningarna och formerna som lagstiftaren har fastslagit. Enligt Sjöberg kan det, mot bakgrund av det anförda, konstateras att tvångsinlösenrätten, utöver att den inte kan inskränkas, inte heller kan utvidgas genom en bestämmelse därom i ett aktieägaravtal. I likhet med ett aktieägaravtal som inskränker tvångsinlösenrätten, hade ett aktieägaravtal som utvidgar densamma saknat aktiebolagsrättslig relevans enligt Sjöbergs synsätt. För att återknyta till Högsta domstolens argumentation i NJA 2011 s. 429, menar Sjöberg att det inte nämns något om att ett aktieägaravtal som utvidgar tvångsinlösenrätten skulle sakna aktiebolagsrättslig relevans. Snarare anser Sjöberg att Högsta domstolens argumentation ger vid handen att det vore bra om tvångsinlösenrätten utvidgas genom en överenskommelse i ett aktieägaravtal.¹³⁷

Som ovan nämnts menar Sjöberg vidare att Högsta domstolen inte explicit berör betydelsen av tidpunkten för en överenskommelse om inskränkning av tvångsinlösenrätten. Domskälerna i NJA 2011 s. 429 behandlar enkom inskränkning av tvångsinlösenrätten som har avtalats på förhand, det vill säga inskränkning som har avtalats innan förutsättningarna för tvångsinlösen de facto föreligger. Sjöberg menar därför att det är oklart huruvida tvångsinlösenrätten, med aktiebolagsrättslig verkan, kan inskränkas medelst ett aktieägaravtal när förutsättningarna för tvångsinlösen väl föreligger. Enligt Sjöberg mynnar detta ut i frågan huruvida ett sådant aktieägaravtal tillmäts relevans i en påföljande tvångsinlösentvist eller, med andra ord, huruvida det utgör ett hinder för tvångsinlösentvistens prövning.

---

¹³⁵ Sjöberg, Gustaf, *Tvångsinlösenreglerna tvingande*, JT 2011-12, s. 153.

¹³⁶ Sjöberg, Gustaf, *Tvångsinlösenreglerna tvingande*, JT 2011-12, s. 153.

¹³⁷ Sjöberg, Gustaf, *Tvångsinlösenreglerna tvingande*, JT 2011-12, s. 153 f.

Härvidlag framhåller Sjöberg att det ofta görs en distinktion mellan förhandsdisposivitet och efterhandsdisposivitet. Sjöberg menar att förhandsdisposivitet vanligtvis inte aktualiseras, medan efterhandsdisposivitet ofta är möjligt. Innebörden av efterhandsdisposivitet är, enligt Sjöberg, att den som väl har skydd av tvingande lagstiftning har rätt att försaka detta genom en överenskommelse som avviker från lagstiftningen. Mot bakgrund av detta resonemang kommer Sjöberg till slutsatsen att det torde vara möjligt att, med aktiebolagsrättslig relevans, överenskomma om att inskränka tvångsinlösenrätten när förutsättningarna för tvångsinlösen väl föreligger. Sjöberg menar att såväl skiljenämnd som domstol hade varit bunden av en sådan överenskommelse. Han poängterar emellertid att rättsläget är oklart.¹³⁸

Som tidigare nämnts anser Sjöberg att Högsta domstolen inte klargör huruvida avgörandet i NJA 2011 s. 429 ska vara vägledande avseende aktieägaravtalets obligationsrättsliga giltighet. Sjöberg menar emellertid att ingenting i Högsta domstolens argumentation talar för att ett aktieägaravtal som inskränker tvångsinlösenrätten inte skulle vara bindande mellan parterna. Tvärsom anser Sjöberg istället att argumentationen som domstolen för antyder att ett sådant aktieägaravtal binder parterna trots att avtalet i sig saknar aktiebolagsrättslig relevans. Sjöberg menar att detta ställningstagande kan antas leda till att parter, som vill inskränka tvångsinlösenrätten, utformar aktieägaravtalet på ett sådant vis att rätten att påkalla tvångsinlösen i praktiken går förlorad.¹³⁹

Slutligen diskuterar Sjöberg egendomsskyddet som framgår av 2 kap. 15 § regeringsformen (1974:152) (RF), samt det faktum att Högsta domstolen inte berörde denna aspekt i NJA 2011 s. 429. 2 kap. 15 § RF fastslår att *”vars och ens egendom är tryggad genom att ingen kan tvingas avstå sin egendom till det allmänna eller till någon enskild genom expropriation eller något annat sådant förfogande [...] utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen.”* Sjöberg menar att Högsta domstolen åtminstone borde ha diskuterat egendomsskyddet i det aktuella avgörandet, samt huruvida svarandens rätt att tvångsinlösa kändens aktie utgjorde ett sådant angeläget allmänt intresse som krävs. Härvidlag erinrar Sjöberg läsaren om ett förarbetsuttalande till ABL, vilket fastslår att bestämmelserna om tvångsinlösen infriar kraven i RF. Sjöberg anser emellertid att det inte bör vara så enkelt att undkomma kraven i RF, varför en prövning enligt egendomsskyddet i 2 kap. 15 § RF bör ske för varje enskilt fall av

---

¹³⁸ Sjöberg, Gustaf, *Tvångsinlösenreglerna tvingande*, JT 2011-12, s. 154-156.

¹³⁹ Sjöberg, Gustaf, *Tvångsinlösenreglerna tvingande*, JT 2011-12, s. 156 f.

tvångsinlösen. I detta avseende framhåller Sjöberg att det är oklart hur en sådan prövning skulle genomföras i ett enskilt fall. Däremot framhåller han att kraven för att få ta någon annans egendom i anspråk är höga, vilket har verifierats i och med de nyligen genomförda förändringarna av RF. Sammantaget menar Sjöberg att Högsta domstolen borde ha berört frågan om egendomsskyddet i det aktuella avgörandet, åtminstone för att klargöra dess tillämpning i förhållande till tvångsinlöseninstitutet.¹⁴⁰

---

¹⁴⁰ Sjöberg, Gustaf, *Tvångsinlösenreglerna tvingande*, JT 2011-12, s. 157-159.

6 Begränsningar i skadeståndsansvaret

I detta kapitel redogör författarna för två olika möjligheter att begränsa ett föreliggande skadeståndsansvar. Kapitlet är av stor vikt då syftet med förevarande uppsats är att utreda huruvida det är lämpligt att skadeståndsansvar kan grundas på ett aktieägaravtal som saknar aktiebolagsrättslig relevans. Härvidlag faller det sig naturligt att diskutera eventuella möjligheter till begränsning i skadeståndsansvaret. I avsnitt 6.1 redogör författarna för adekvansläran. Därefter, i avsnitt 6.2, framställs grunderna för normskyddslärans tillämpning och beskaffenhet.

6.1 Adekvansläran

Förekomsten av adekvat kausalitet är en förutsättning för att skadeståndsansvar ska uppkomma enligt svensk rätt.¹⁴¹ Adekvansläran utgör den gängse värderingsmetoden avseende kausalitet vid skadeståndsbedomningar. Läran innebär mer konkret att ett föreliggande skadeståndsansvar kan begränsas genom tillämpning av densamma.¹⁴² Propositionen till skadeståndslagen (1972:207) (SkadestL) definierar adekvansläran på följande vis;

Den inträffade skadan skall för en person med kännedom om alla föreliggande omständigheter ha framstått som en beräknelig och i viss mån typisk följd av det skadegörande beteendet. Det räcker alltså inte att man kan konstatera s.k. logisk kausalitet, dvs. att skadan faktiskt inte skulle ha inträffat, om det skadegörande beteendet uteblivit.¹⁴³

Adekvansläran har fått utstå hård kritik, vilken främst kan hänföras till de vaga riktlinjerna för lärans tillämpning.¹⁴⁴ Utöver propositionens definition av adekvansläran har allsköns, sinsemellan delvis motsägelsefulla, definitioner utvecklats i juridisk doktrin.¹⁴⁵ Schultz sammanfattar härvidlag utvecklingen avseende begreppet adekvans som att *”kravet på adekvans innebär att skadan ur skadevällarens synvinkel måste varit ’förutsebar’, ’sannolik’, ’påräknelig’, ’beräknelig’, ’i farans riktning’, ’typisk’, ’konkret och närliggande’, eller så skall resultatet framstå som*

---

¹⁴¹ Prop. 1972:5 s. 21 f.

¹⁴² Schultz, Märten, *Adekvansläran*, första upplagan, s. 15 f.

¹⁴³ Prop. 1972:5 s. 22.

¹⁴⁴ Schultz, Märten, *Adekvansläran*, första upplagan, s. 16.

¹⁴⁵ Schultz, Märten, *Adekvansläran*, första upplagan, s. 16.

inte 'alltför [...] säreget eller avlägset'.¹⁴⁶ Det kan således konstateras att en enhetligt formulerad princip för adekvansläran tillämpning inte synes existera.

En tillämpning av adekvansläran medför i allmänhet att den som utfört en skadegörande handling uppsåtligen eller genom oaktsamhet kan undkomma skadeståndsansvar för det fall den uppkomna skadan är slumpmässig eller opåräknelig.¹⁴⁷ Innebörden av detta är att skadelidanden själv har att bära skador som bedöms sakna adekvans.¹⁴⁸ I inomobligatoriska förhållanden kommer adekvansläran till uttryck på så vis att bedömningen huruvida skadegöraren haft möjlighet att förutse skadan, måste ske efter vad skadegöraren hade kunnat räkna med vid ingåendet av avtalet. Sammanfattningsvis utgör sålunda adekvansläran en begränsning av skadeståndsansvaret – såväl utomobligatoriskt som inomobligatoriskt.

6.2 Normskyddsläran

En annan möjlighet att begränsa ett föreliggande skadeståndsansvar följer av normskyddsläran, vilken liksom adekvansläran tar sikte på skadeståndsansvarets gränser. Enligt läran kan ett skadeståndsansvar begränsas av en specifik handlingsnorms skyddsändamål.¹⁴⁹ Avgörande för skadeståndsansvaret är sålunda om syftet med den handlingsnorm som skadevällaren överträtt, är att skydda den part som åberopar skadeståndsansvar.¹⁵⁰ Innebörden av detta är att skadelidanden själv får bära skador som inte faller inom handlingsnormens skyddsändamål.¹⁵¹ Normskyddsläran har sina rötter och sitt starkaste stöd i tysk rätt.¹⁵² I Sverige har läran endast kommit att tillämpas i begränsad omfattning och då främst i utomobligatoriska förhållanden, exempelvis avseende skadeståndsansvar vid myndighetsutövning och skadeståndsansvar till följd av brottslig gärning.¹⁵³ En av anledningarna till det be-

---

¹⁴⁶ Schultz, Märten, *Adekvansläran*, första upplagan, s. 16.

¹⁴⁷ Hellner, Jan, Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, åttonde upplagan, s. 203.

¹⁴⁸ Hellner, Jan, Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, åttonde upplagan, s. 203.

¹⁴⁹ Bengtsson, Bertil, Strömbeck, Erland, *Skadeståndslagen – En kommentar m.m.*, femte upplagan, lagkommentar till 1 kap. 1 § SkadestL, s. 48.

¹⁵⁰ Bengtsson, Bertil, Strömbeck, Erland, *Skadeståndslagen – En kommentar m.m.*, femte upplagan, lagkommentar till 3 kap. 2 § SkadestL, s. 126. Se även NJA 2014 s. 272 och Bengtsson, Bertil, *Anm. av H. Andersson: Skyddsändamål och adekvans*, SvJT 1994, s. 194.

¹⁵¹ Bengtsson, Bertil, *Anm. av H. Andersson: Skyddsändamål och adekvans*, SvJT 1994, s. 194.

¹⁵² Andersson, Håkan, *Skyddsändamål och adekvans – Om skadeståndsansvarets gränser*, första upplagan, s. 16.

¹⁵³ Bengtsson, Bertil, Strömbeck, Erland, *Skadeståndslagen – En kommentar m.m.*, femte upplagan, lagkommentar till 1 kap. 1 § SkadestL, s. 48. Se även Bengtsson, Bertil, *Anm. av H. Andersson: Skyddsändamål och adekvans*, SvJT 1994, s. 198 f.

gränsade genomslaget i svensk rätt torde vara att hänföra till lärans vaga utformning och bristande förutsebarhet.¹⁵⁴

Mot bakgrund av normskyddslärans lösa definition, torde dess tillämpningsområde i motsvarande mån vara vidsträckt. För förevarande uppsats vidkommande är det av vikt att utreda huruvida läran kan tillämpas även i inomobligatoriska förhållanden. Härvidlag anför Hellner och Radetzki att normskyddsläran kan tillämpas avseende såväl inomobligatoriska - som utomobligatoriska förhållanden.¹⁵⁵ Utöver detta ställningstagande anser författarna att ett uttalande av Nordenson i rättsfallet NJA 1976 s. 458 är av särskild betydelse. Nordensons uttalande ger vid handen att normskyddslärans ursprungliga tillämpningsområde bör kunna utvidgas på så vis att det inte behöver vara fråga om en överträdelse av en lagfäst handlingsnorm för att läran ska kunna tillämpas.¹⁵⁶ Sammantaget torde det inte vara allt för avlägset att normskyddsläran kan tillämpas även i inomobligatoriska förhållanden. Härutinnan vill författarna emellertid framhålla att rättsläget är oklart.

---

¹⁵⁴ Andersson, Håkan, *Skadeståndsmål och adekvans – Om skadeståndsansvarets gränser*, första upplagan, s. 16.

¹⁵⁵ Hellner, Jan, Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, åttonde upplagan, s. 211.

¹⁵⁶ Se Nordensons uttalande (dissident) i NJA 1976 s. 458.

7 Analys

I förevarande kapitel analyseras det behandlade problemområdet. I avsnitt 7.1 ges en inledning, vari analysens utformning beskrivs. Sedermera, i avsnitt 7.2, behandlas avtalsfriheten i relation till tvångsinlöseninstituten. Därefter analyseras den obligationsrättsliga bundenheten och skadeståndsskyldigheten i avsnitt 7.3, varefter eventuella begränsningar i skadeståndsskyldigheten behandlas i avsnitt 7.4. Slutligen, i avsnitt 7.5, presenteras diverse förslag de lege ferenda.

7.1 Inledning

Bestämmelsen i 22 kap. 1 § ABL, avseende rätten att påkalla tvångsinlösen av aktier, utgör som tidigare nämnts en inskränkning av avtalsfriheten. Denna inskränkning är en följd av bestämmelsens tvingande natur, vilken delvis kan härledas ur rättsfallet NJA 2011 s. 429. Genom att avgörandet klargör att regeln inte ens kan frångås genom bestämmelse därom i ett aktieägaravtal, kan det argumenteras för att avgörandet förstärker regelns tvingande natur. I synnerhet mot bakgrund av att det innan avgörandet endast var klarlagt att avvikelser från regeln inte var tillåtna genom bolagsordningen.

Det synes stå klart att gällande rätt inte medger aktieägaravtalet aktiebolagsrättslig relevans, vilket även är i linje med den gängse uppfattningen i juridisk doktrin. Rättsläget beträffande avtalet som sådant, och parternas bundenhet av detsamma, är emellertid inte lika klart. Enligt författarna ger dock NJA 2011 s. 429 vid handen att parterna i vart fall kan vara obligationsrättsligt bundna av avtalet trots avsaknaden av aktiebolagsrättslig relevans. Samtliga instanser gjorde härutinnan gällande att parterna som huvudregel är bundna av avtalet, utan att för den delen ta ställning till frågan i det aktuella fallet. Tingsrätten och hovrätten gjorde i anslutning till denna diskussion även gällande att ett eventuellt avtalsbrott kan leda till kontraktuella påföljder i form av skadestånd, vilket måste ses som en naturlig följd av det faktum att parterna som huvudregel är bundna av avtalet.

Syftet med förevarande analys är till att börja med att utreda huruvida inskränkningen i avtalsfriheten som följer av NJA 2011 s. 429 är motiverad. Frågeställningen ter sig intressant då Högsta domstolen, till synes utan vidare, inskränker den välgrundade principen om avtalsfrihet. Därefter utreds även hur ett eventuellt avtalsbrott och en därtill inträdande skadeståndsskyldighet förhåller sig till det faktum att avtalsvillkoret saknar aktiebolagsrättslig relevans. Denna del av analysen är komplicerad och erfordrar en grundlig genomgång av

skadeståndsansvarets eventuella begränsningar. I samband med detta utreds även förhållandet mellan ett potentiellt skadeståndsansvar och det faktum att avtalet som sådant saknar materiell verkan. Därefter utreds även huruvida ett föreliggande skadeståndsansvar kan begränsas genom tillämpning av adekvansläran eller normskyddsläran. Slutligen framförs diverse synpunkter de lege ferenda.

7.2 Avtalsfriheten i relation till tvångsinlöseninstitutet

Det har sedan länge varit ostridigt att rätten eller skyldigheten till tvångsinlösen inte får inskränkas genom bolagsordningen. Högsta domstolens avgörande i NJA 2011 s. 429 ger emellertid vid handen att tvångsinlöseninstitutet inte heller får inskränkas genom överenskommelse i ett aktieägaravtal. Såsom konstaterats ovan utgör blotta förekomsten av tvångsinlöseninstitutet i sig en inskränkning av principen om avtalsfrihet. Det kan vidare fastslås att Högsta domstolens avgörande utgör en ytterligare inskränkning av avtalsfriheten. Mot bakgrund av förevarande resonemang anses det relevant att utreda huruvida denna sistnämnda inskränkning är motiverad. För att kunna genomföra en sådan utredning, anser författarna det nödgat att först utreda huruvida tvångsinlöseninstitutet som sådant är en motiverad inskränkning av avtalsfriheten.

Principen om avtalsfrihet måste ses som huvudregel i svensk rätt såtillvida att den äger företräde framför dispositiv lagstiftning. Tvingande lagstiftning är däremot kapabel att inskränka avtalsfriheten på så vis att avtalsvillkor som strider mot sådan lagstiftning saknar verkan. Den begränsning som följer av tvingande lagstiftning måste sägas utgöra den mest påtagliga inskränkningen av den välgrundade principen om avtalsfrihet. Medelst Högsta domstolens avgörande i NJA 2011 s. 429 inskränktes avtalsfriheten såtillvida att ett aktieägaravtal, varigenom en majoritetsägare avstått från sin rätt att påkalla tvångsinlösen, ansågs sakna aktiebolagsrättslig relevans. Högsta domstolen grundade delvis sitt avgörande på den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen. Därutöver grundades avgörandet även i det faktum att syftena bakom tvångsinlöseninstitutet hade förfelats för det fall ett aktieägaravtal av aktuellt slag hade givits aktiebolagsrättslig relevans. I enlighet med författarnas definition av begreppet ”försvarbar” ovan i avsnitt 1.4, anses det logiskt att undersöka de bakomliggande motiven och skälen till att tvångsinlöseninstitutet existerar i sin nuvarande form, och sätta denna undersökning i relation till de bakomliggande motiven och skälen till principen om avtalsfrihet. Resultatet av en sådan jämförelse visar vilket av de alternativa rättsförhållandena som är mest skyddsvärt då samexistens inte är möjlig.

Inledningsvis motiveras majoritetsägarens rätt till tvångsinlösen främst av det faktum att ett sådant institut förenklar fusioner mellan moderbolag och dotterbolag. Minoritetens rätt att påkalla tvångsinlösen motiveras istället av det faktum att en minoritet, som tillsammans inte når upp i ett ägande om en tiondel av aktierna i ett aktiebolag, inte har möjlighet att åtnjuta det skydd minoritetsskyddsreglerna i ABL i övrigt erbjuder. Utöver det nu anförda motiveras tvångsinlöseninstitutet slutligen av att det tillgodoser allmänhetens intresse av rationella ägarförhållanden inom näringslivet.

Motiven avseende att tvångsinlöseninstitutet förenklar fusioner samt tillfredsställer allmänhetens intresse av rationella ägarförhållanden inom näringslivet, anser författarna vara bärkraftiga – i synnerhet mot bakgrund av att dessa argument inte påverkas av omständigheter utanför tvångsinlöseninstitutet. Innebörden av detta är att argumenten inte är utsatta för utvecklingen på andra rättsområden – de gör sig alltså gällande. Motivet avseende att tillgodose behovet av ett minoritetsskydd är visserligen bärkraftigt de lege lata. Författarna anser däremot att denna bärkraft delvis urholkas av risken för förändringar i minoritetsskyddsreglernas övergripande systematik. För det fall det procentuella kravet för att påkalla ABL:s minoritetsskyddsregler exempelvis skulle förändras såtillvida att det är tillräckligt med fem procents ägande för att påkalla tillämpning av reglerna, skulle argumentet avseende minoritetsskyddet delvis falla. En sådan ordning hade nämligen medfört att ifrågasvarande motiv inte hade haft någon bärkraft avseende ägare/ägargrupper som äger mellan fem - och tio procent av aktierna i ett aktiebolag. Dessa ägare hade i sådant fall haft möjlighet att åtnjuta det skydd minoritetsskyddsreglerna i ABL i övrigt erbjuder, vilket leder till att de inte befinner sig i en sådan utsatt situation som motiven bakom tvångsinlöseninstitutet ämnar avhjälpa. Författarna vill avslutningsvis poängtera att förevarande resonemang är avhängigt att förutsättningarna för tvångsinlöseninstitutets tillämpning inte förändras parallellt med övriga minoritetsskyddsregler.

Avtalsfriheten kan sägas ha sin grund i demokratiska värderingar och ideal, varvid det är önskvärt att människor är delaktiga i samhället. Ur ett marknadsekonomiskt perspektiv är det av stor vikt att såväl fysiska som juridiska personer har stor frihet att företa rättshandlingar genom avtal. Avtalsfriheten utgör på så vis grundpelaren i en fungerande marknadsekonomi, då den medför effektivitet och flexibilitet i samhället. Genom historien har avtalsfriheten utvecklats med stöd av att människors fria vilja och handlingskraft har tillmätts stor betydelse. Detta förhållningssätt förklaras dels av en ideologisk utgångspunkt att män-

niskor bör kunna tillgodose sina intressen med ett stort mått av frihet, och dels av att följderna av denna ordning har visat sig vara gynnsamma för samhället som helhet.

Enligt författarna är såväl tvångsinlöseninstitutet som avtalsfriheten främst motiverade av samhällsekonomiska skäl. Mot bakgrund av att dessa samhällsekonomiska skäl är svåra att väga mot varandra, anser författarna att det måste utredas huruvida motivet avseende att tillgodose behovet av ett minoritetsskydd kan vara avgörande vid bedömningen om tvångsinlöseninstitutet är mer skyddsvärt än avtalsfriheten. Som ovan nämnts är ifrågavarande argument åtminstone bärkraftigt de lege lata. Enligt författarnas mening innebär förevarande resonemang att tvångsinlöseninstitutet är motiverat av att det tillgodoser behovet av ett minoritetsskydd, vid sidan av de samhällsekonomiska fördelar som även gör sig gällande avseende avtalsfriheten. Mot bakgrund av det ovan anförda finner författarna sålunda att tvångsinlöseninstitutet är mer skyddsvärt än avtalsfriheten, varför inskränkningen är motiverad.

Som ovan nämnts inskränktes avtalsfriheten ytterligare i och med Högsta domstolens avgörande i NJA 2011 s. 429. Denna inskränkning kom till uttryck på så vis att ett aktieägaravtal varigenom en majoritetsägare avstått från sin rätt att påkalla tvångsinlösen, ansågs sakna aktiebolagsrättslig relevans. Innebörden av detta är att tvångsinlöseninstitutet är tvingande såtillvida att aktieägare inte ens genom aktieägaravtal kan avvika från bestämmelserna. Författarna är av uppfattningen att denna ordning är motiverad, och då främst mot bakgrund av att syftena bakom tvångsinlöseninstitutet hade förfelats för det fall ett aktieägaravtal av aktuellt slag hade givits aktiebolagsrättslig relevans. Vidare förefaller det egendomligt att förhandsavståenden skulle vara tillåtna i ett aktieägaravtal, när det inte är tillåtet i bolagsordningen. En sådan ordning skulle nämligen kunna leda till att aktieägaravtalet används som ett verktyg för att kringgå förbudet avseende att inta förhandsavståenden i bolagsordningen. Sammantaget anser författarna att inskränkningen av avtalsfriheten som följer av Högsta domstolens avgörande är motiverad. Däremot anser författarna att det är något anmärkningsvärt att Högsta domstolen, till synes utan vidare, inskränker avtalsfriheten. Detta främst mot bakgrund av det faktum att sådana inskränkningar normalt sker med stöd i lagstiftning eller förarbeten. Enligt författarnas mening kan tillvägagångssättet således ifrågasättas, även om resultatet är tillfredsställande.

7.3 Obligationsrättslig bundenhet och skadeståndsskyldighet

I NJA 2011 s. 429 ansågs ett aktieägaravtal, varigenom en majoritetsägare avstått sin rätt att påkalla tvångsinlösen, sakna aktiebolagsrättslig relevans. Som tidigare nämnts framhävde emellertid Högsta domstolen att aktieägaravtal som huvudregel binder parterna, trots avsaknaden av materiell verkan. Såväl tingsrätten som hovrätten uttryckte också att sådana avtal är bindande parterna emellan. Därutöver framhöll sistnämnda instanser att ett eventuellt avtalsbrott kan leda till kontraktuella påföljder i form av skadestånd. Syftet med förevärande avsnitt är att utreda huruvida det är lämpligt att ett aktieägaravtal av aktuellt slag kan föranleda obligationsrättslig bundenhet och skadeståndsskyldighet.

Författarna ansluter sig till den ståndpunkt som delas av Gustaf Sjöberg med flera – nämligen att ingenting i Högsta domstolens argumentation tyder på att ett aktieägaravtal som inskränker tvångsinlösenrätten inte skulle vara bindande parterna emellan. Innebörden av att aktieägaravtalet är obligationsrättsligt bindande är att tvångsinlösenrätten kan avtalas bort genom bestämmelse därom i ett sådant avtal. Däremot kan det konstateras att aktieägaravtalet inte är kapabelt att begränsa tvångsinlösenrätten som följer av bestämmelserna i 22 kap. ABL. Bolaget blir således inte bundet av aktieägarnas överenskommelse, vilket följer av den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen. Författarna vill poängtera att rättsläget avseende den obligationsrättsliga bundenheten är oklart och att det råder delade meningar i juridisk doktrin, vilket framgår av de artiklar som refererats i avsnitt 5.3.

Frågan huruvida skadestånd kan aktualiseras som kontraktuell påföljd i anslutning till ett eventuellt avtalsbrott, är enligt författarna avhängig huruvida obligationsrättslig bundenhet föreligger. För det fall obligationsrättslig bundenhet anses föreligga, menar författarna att ett eventuellt avtalsbrott måste kunna sanktioneras – i annat fall hade den obligationsrättsliga bundenheten förlorat sin betydelse. I ett fall då en sviken part i ett avtalsförhållande inte har möjlighet att åberopa skadeståndsansvar, saknar motkontrahenten incitament att fullgöra sina förpliktelser enligt avtalet. Enligt författarnas mening är detta en orimlig ordning, varför skadeståndsansvaret måste vara kopplat till den obligationsrättsliga bundenheten. Följaktligen är det tillräckligt att utröna huruvida parterna är obligationsrättsligt bundna, vilket kommer att göras i det följande.

För att utreda de lege lata avseende den obligationsrättsliga bundenheten, menar författarna att vägledning i första hand måste hämtas från Högsta domstolens domskäl i NJA 2011 s. 429. Som ovan nämnts framhåller Högsta domstolen att aktieägaravtal som huvudregel är

obligationsrättsligt bindande, trots att avtalet saknar aktiebolagsrättslig relevans. Domstolens resonemang samt författarnas argumentation i föregående stycke leder till att ett aktieägaravtal av aktuellt slag måste anses vara obligationsrättsligt bindande och att skadeståndsansvar därvidlag kan aktualiseras. Juridisk doktrin synes emellertid vara splittrad i förevarande fråga, varvid vissa rättsvetenskapsmän, trots Högsta domstolens uttalande, anser att obligationsrättslig bundenhet inte föreligger överhuvudtaget, alternativt att den obligationsrättsliga bundenheten är begränsad. Enligt författarnas mening torde de lege lata emellertid innebära att obligationsrättslig bundenhet föreligger parterna emellan. Med det inte sagt att denna ordning är lämplig.

Ett problem med de lege lata är att det blir ett avbrott i den juridiska systematiken i det att avtalet är obligationsrättsligt bindande trots att det saknar aktiebolagsrättslig relevans. Detta förhållande kan enligt författarna medföra viss problematik avseende förutsebarheten för avtalsparter i allmänhet. De lege lata kan nämligen få oväntade effekter för det fall en avtalspart lever i tron att rätten till tvångsinlösen har avtalats bort, när så inte är fallet rent aktiebolagsrättsligt. Såsom Gustaf Sjöberg och Erik Nerep framhåller kan de lege lata även antas leda till att parter, som vill inskränka tvångsinlösenrätten, utformar aktieägaravtalet på ett sådant vis att det i praktiken får aktiebolagsrättslig relevans. Detta kan exempelvis åstadkommas genom att avtala om höga avtalsviten för det fall en part bryter mot inskränkning av tvångsinlösenrätten. För det fall detta tillvägagångssätt blir allmänt vedertaget bland avtalsparter, kommer tvångsinlöseninstitutets tvingande karaktär i förlängningen att undermineras. Mot bakgrund av de nu anförda resonemangen anser författarna att de lege lata inte är en lämplig ordning, varför förslag de lege ferenda presenteras i avsnitt 7.5.

7.4 Begränsningar i skadeståndsskyldigheten

Författarna har ovan konstaterat att ett aktieägaravtal, varigenom avstående från rätten till tvångsinlösen skett, är obligationsrättsligt bindande trots att det saknar aktiebolagsrättslig relevans. Därutöver har det även konstaterats att skadeståndsskyldighet kan aktualiseras för det fall endera avtalspart begår ett avtalsbrott genom att påkalla tvångsinlösen. I förevarande avsnitt utreds huruvida denna skadeståndsskyldighet kan begränsas genom tillämpning av adekvansläran eller normskyddsläran. Författarna finner denna utredning relevant, särskilt mot bakgrund av ställningstagandet att de lege lata inte är helt tillfredsställande. Vidare anses utredningen intressant då frågan varken har ställts på sin spets i NJA 2011 s. 429 eller i de efterföljande artiklarna.

I inomobligatoriska förhållanden kommer adekvansläran, som ovan nämnts, till uttryck på så vis att bedömningen huruvida skadegöraren haft möjlighet att förutse skadan, måste ske efter vad skadegöraren hade kunnat räkna med vid ingåendet av avtalet. Innebörden av detta är således att skadeståndsansvaret kan begränsas för det fall skadegöraren inte hade möjlighet att förutse skadan vid ingåendet av avtalet. Motsatsvis kan ett föreliggande skadeståndsansvar inte begränsas för det fall skadegöraren kunde förutse skadan vid avtalets ingående. För uppsatsens behandlade problemområde är frågan således huruvida en avtalspart som påkallar tvångsinlösen, i strid med ett förhandsavstående i ett aktieägaravtal, hade möjlighet att förutse den efterföljande skadan redan vid ingåendet av aktieägaravtalet. Författarna anser att blotta förekomsten av ett förhandsavstående av aktuellt slag bör göra skadegöraren medveten om att ett handlande i strid med förhandsavståndet kan medföra skada för motkontrahenten. Av denna anledning anser författarna att ett föreliggande skadeståndsansvar inte kan begränsas genom tillämpning av adekvansläran.

Enligt författarnas resonemang ovan i avsnitt 6.2, torde normskyddsläran kunna tillämpas även i inomobligatoriska förhållanden. Innebörden av normskyddsläran är som bekant att skadeståndsansvaret ska sättas i relation till den specifika handlingsnormens skyddsändamål. Den specifika handlingsnormen avseende uppsatsens behandlade problemområde är avtalsvillkoret som stadgar att tvångsinlösen inte får ske. Avgörande för om skadeståndsansvaret kan begränsas är sålunda om syftet med detta avtalsvillkor är att skydda den part som åberopar skadeståndsansvar. För det fall syftet med avtalsvillkoret är att skydda den part som åberopar skadeståndsansvar, kan skadeståndsansvaret inte begränsas. Motsatsvis kan skadeståndsansvaret begränsas för det fall syftet med avtalsvillkoret är något annat än att skydda den part som åberopar skadeståndsansvar. Enligt författarnas mening måste syftet bakom ett avtalsvillkor, vari rätten till tvångsinlösen inskränks, vara att skydda avtalets båda parter. I NJA 2011 s. 429 förhöll det sig så att minoritetsägaren inte var intresserad av att bli tvångsinlöst av majoritetsägaren. I ett sådant fall råder det ingen tvekan om att syftet med avtalsvillkoret, avseende att tvångsinlösen inte får ske, bland annat är att skydda minoritetsägaren. Följaktligen innebär detta att skadeståndsansvaret inte kan begränsas genom tillämpning av normskyddsläran.

7.5 De lege ferenda

Syftet med förevarande avsnitt är att framställa diverse synpunkter de lege ferenda. För att kunna göra detta måste det först utrönas varför gällande rätt är otillfredsställande, vilket har

gjorts ovan. Författarna har konstaterat att de lege lata leder till ett avbrott i den juridiska systematiken i det att avtalet är obligationsrättsligt bindande trots att det saknar aktiebolagsrättslig relevans. Som har diskuterats ovan kan detta förhållande medföra viss problematik avseende förutsebarheten för avtalsparter i allmänhet. Vidare har det även konstaterats att den obligationsrättsliga bundenheten leder till att skadeståndsansvar kan aktualiseras för den part som begår ett avtalsbrott, vilket närmast är en följd av att skadeståndsansvaret, enligt författarnas mening, är kopplat till den obligationsrättsliga bundenheten. Författarna har även konstaterat att ett föreliggande skadeståndsansvar inte kan begränsas genom tillämpning av adekvansläran eller normskyddsläran. Slutligen har det även fastslagits att de lege lata kan antas leda till att parter, som vill inskränka tvångsinlösenrätten, utformar aktieägaravtalet på ett sådant vis att det i praktiken får aktiebolagsrättslig relevans. Sammantaget anser författarna att de lege lata inte är en lämplig ordning, varför förslag de lege ferenda presenteras i det följande.

Förhållandet att parterna är obligationsrättsligt bundna trots avsaknaden av aktiebolagsrättslig relevans är, enligt författarnas mening, problematiskt. Detta mot bakgrund av att den avtalade inskränkningen av tvångsinlösenrätten inte kan realiseras i praktiken. Enligt författarnas mening är det en orimlig följd att ett aktieägaravtal som inte kan göras gällande gentemot bolaget trots allt kan föranleda obligationsrättslig bundenhet och skadeståndsansvar. På grundval av förevarande resonemang, anser författarna att ett aktieägaravtal av aktuellt slag inte bör medföra bundenhet på obligationsrättslig grund. I enlighet med argumentationen ovan, avseende att skadeståndsansvaret är kopplat till den obligationsrättsliga bundenheten, kan skadestånd inte aktualiseras för det fall obligationsrättslig bundenhet inte föreligger. Yttermera, vad avser skadeståndsansvaret, förefaller det egendomligt att skadestånd skulle kunna utgå då en avtalspart de facto handlar i linje med tvingade lagstiftning.

Sammantaget anser författarna att ett aktieägaravtal som inskränker tvångsinlösenrätten inte bör tillerkännas obligationsrättslig giltighet. Mot bakgrund av att en sådan inskränkning i sådant fall varken kan realiseras aktiebolagsrättsligt eller obligationsrättsligt, bör den lämnas utan avseende. Förevarande ställningstagande leder till att ovan behandlade avbrott i den juridiska systematiken avhjälpas, vilket i sin tur leder till en mer konsistent rättsordning. Vidare avhjälpas den presenterade lösningen jämväl det faktum att avtalsparterna de lege lata har möjlighet att utforma aktieägaravtalet på ett sådant vis att det i praktiken erhåller aktiebolagsrättslig relevans.

8 Slutsatser

Syftet med denna uppsats är inledningsvis att utreda huruvida det är försvarbart att avtalsfriheten inskränks på så vis att ett avtalsvillkor i ett aktieägaravtal som avviker från bestämmelserna om tvångsinlösen i ABL, inte kan realiserats rent aktiebolagsrättsligt. Härvidlag har det konstaterats att såväl tvångsinlöseninstitutet som avtalsfriheten främst är motiverade av samhällsekonomiska skäl. Härutöver motiveras tvångsinlöseninstitutet även av det faktum att det tillgodoser behovet av ett minoritetsskydd. Mot bakgrund av att de samhällsekonomiska skälen är svåra att väga mot varandra, anser författarna att motivet avseende att tillgodose behovet av ett minoritetsskydd är utslagsgivande till tvångsinlöseninstitutets fördel. Härutöver har det även konstaterats att inskränkningen av avtalsfriheten som följer av NJA 2011 s. 429 är motiverad. Detta ställningstagande följer av det faktum att syftena bakom tvångsinlöseninstitutet riskerar att inte kunna uppfyllas för det fall ett aktieägaravtal, innehållande en inskränkning av tvångsinlösenrätten, hade givits aktiebolagsrättslig relevans. Därutöver hade en ordning, där avvikelser från bestämmelserna om tvångsinlösen i aktieägaravtal tillåts, lett till att det hade varit allt för enkelt att kringgå den tvingande karaktären av tvångsinlöseninstitutet.

Vidare är syftet med förevarande uppsats att utreda huruvida det är lämpligt att ett aktieägaravtal som saknar aktiebolagsrättslig relevans kan föranleda obligationsrättslig bundenhet och skadeståndsskyldighet. Härvidlag har det konstaterats att skadeståndsskyldighet kan aktualiseras för det fall obligationsrättslig bundenhet föreligger. Enligt författarnas mening torde parterna vara obligationsrättsliga bundna av ett aktieägaravtal av aktuellt slag, framförallt mot bakgrund av Högsta domstolens uttalande i NJA 2011 s. 429. Högsta domstolen framhöll därvidlag att aktieägaravtal som huvudregel är obligationsrättsligt bindande, trots att avtalet saknar aktiebolagsrättslig relevans. Författarna anser att denna ordning är olämplig, varför diverse förslag de lege ferenda presenteras nedan.

Yttermera är syftet med denna uppsats att utreda huruvida skadeståndsskyldigheten som aktualiseras kan begränsas genom tillämpning av adekvansläran eller normskyddsläran. Författarna anser inledningsvis att skadeståndsansvaret inte kan begränsas genom tillämpning av adekvansläran. Detta följer av författarnas teori om att blotta införandet av en inskränkning av tvångsinlöseninstitutet i ett aktieägaravtal, bör medföra en insikt hos den presumptive skadegöraren om att ett påkallande av tvångsinlösen i strid med avtalsvillkoret kan orsaka skada för motparten. Inte heller normskyddsläran är kapabel att begränsa skadestånds-

ansvaret i förevarande fall. Enligt författarnas mening råder det nämligen ingen tvekan om att syftet med ett avtalsvillkor, avseende att tvångsinlösen inte får ske, bland annat är att skydda minoritetsägaren.

Slutligen är syftet med förevarande uppsats att framställa diverse synpunkter de lege ferenda. Härvidlag är författarna av uppfattningen att ett aktieägaravtal som inskränker tvångsinlösenrätten fortsättningsvis inte bör tillerkännas obligationsrättslig verkan. Detta främst mot bakgrund av att det är en orimlig följd att ett avtal som inte kan göras gällande gentemot bolaget trots allt kan föranleda obligationsrättslig bundenhet och skadeståndsansvar. Vid sidan av förevarande resonemang förefaller det dessutom egendomligt att skadestånd skulle kunna utgå då en avtalspart de facto handlar i linje med tvingade lagstiftning.

Referenslista

Offentligt tryck

Lagstiftning

Aktiebolagslag (1975:1385)

Aktiebolagslag (2005:551)

Försäkringsavtalslag (2005:104)

Köplag (1990:931)

Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

Lag (1905:38 s. 1) om köp och byte av lös egendom

Lag (1999:116) om skiljeförfarande

Regeringsform (1974:152)

Skadeståndslag (1972:207)

Trafikskadelag (1975:1410)

Propositioner

Kungl. Maj:ts proposition nr 5 år 1972 med förslag till skadeståndslag m.m.; given Stockholms slott den 14 januari 1972

Prop. 2004/05:85 ny aktiebolagslag

Övrigt offentligt tryck

NJA II 1901 nr. 1

SOU 1976:66

Litteratur

Doktrin

Adlercreutz, Axel, Gorton, Lars, *Avtalsrätt I*, trettonde upplagan, Juristförlaget i Lund, Lund: 2011

Almén, Tore, Eklund, Rudolf, *Om köp och byte av lös egendom: en kommentar till lagen den 20 juni 1905*, fjärde upplagan, P.A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm: 1960

Andersson, Håkan, *Skyydsändamål och adekvans – Om skadeståndsansvarets gränser*, första upplagan, Iustus Förlag, Uppsala: 1993

Arvidsson, Niklas, *Aktieägarantal – Särskilt om besluts- och överlåtelsebindningar*, första upplagan, Thomson Reuters Professional AB, Stockholm: 2010

Bernitz, Ulf, *Standardavtalsrätt*, åttonde upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm: 2013

Referenslista

Bernitz, Ulf, Heuman, Lars, Leijonhufvud, Madeleine, Seipel, Peter, Warnling-Nerep, Wiweka, Vogel, Hans-Heinrich, *Finna rätt – juristens källmaterial och arbetsmetoder*, tolfte upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm: 2012

Grönfors, Kurt, *Avtalslagen*, andra upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm: 1989

Hellner, Jan, Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, åttonde upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm: 2010

Lehrberg, Bert, *Aktieägaravtal och bolagsordning*, första upplagan, Iusté Aktiebolag, Uppsala: 2015

Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, sjunde upplagan, Iusté Aktiebolag, Uppsala: 2014

Modéer, Kjell Å, *Rättsteknik*, första upplagan, Juristförlaget i Lund, Lund: 1988

Ramberg, Christina, Ramberg, Jan, *Allmän avtalsrätt*, nionde upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm: 2014

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, andra upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm: 2007

Schultz, Mårten, *Adekvansläran*, första upplagan, Jure förlag AB, Stockholm: 2010

Skog, Rolf, *Rodbes Aktiebolagsrätt*, tjugofjärde upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm: 2014

Stattin, Daniel, Svernlöv, Carl, *Introduktion till aktieägaravtal*, andra upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm: 2013

Strömholm, Stig, *Rätt, rättskällor och rättstillämpning*, femte upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm: 1996

Svernlöv, Carl, *Aktiebolagslagen – En översikt*, första upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm: 2014

Lagkommentarer

Andersson, Sten, Johansson, Svante, Skog, Rolf, *Aktiebolagslagen – En kommentar*, Zeteo (hämtningsdatum framgår av noterna)

Bengtsson, Bertil, Strömbeck, Erland, *Skadeståndslagen – En kommentar m.m.*, femte upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm: 2014

Samuelsson, Per, *Lagkommentar till aktiebolagslagen*, Karnov Internet (hämtningsdatum framgår av noterna)

Artiklar

Arvidsson, Niklas, *Aktieägaravtalet och dess rättsverkningar*, Ny Juridik 4:10, s. 42

Arvidsson, Niklas, *Högsta domstolen och den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen*, Juridisk Tidskrift 2011-12, s. 50

Bengtsson, Bertil, *Anm. av H. Andersson: Skyddsändamål och adekvans*, Svensk Juristtidning 1994, s. 194

Referenslista

Danelius, Johan, Ericson, Johannes, *Twångsinlösen av aktier och aktieägaravtal*, Svensk Juristtidning 2011, s. 857

Jareborg, Nils, *Rättsdogmatik som vetenskap*, Svensk Juristtidning 2004, s. 4

Nerep, Erik, *Aktiebolagsrättslig verkan av aktieägaravtal – särskilt om begränsningar i rätten till tvångsinlösen enligt ABL 22 kap.*, Festskrift till Torkel Gregow, s. 347, Norstedts Juridik, Stockholm: 2010

Sjöberg, Gustaf, *Twångsinlösenreglerna tvingande*, Juridisk Tidskrift 2011-12, s. 149

Rättsfall

EU-domstolen

Mål C-101/08 Audiolux SA m.fl. mot Groupe Bruxelles Lambert SA (GBL) m.fl. och Bertelsmann AG m.fl.

Högsta domstolen

NJA 1972 s. 29

NJA 1976 s. 458

NJA 2011 s. 429

NJA 2014 s. 272